

$\frac{82}{8}$

अथ

लीलावती

भास्कराचार्यप्रणीता

(मूलम्)

Leelavaty.

$\frac{82}{8}$

(74)

1243

अथ लीलावती भास्कराचार्यविरचिता

जोचर्मलक्षणी। पुराणेषु ॥ दशहस्तेन दंडेन विंशत्या च निवर्तनं ॥ द
शताभ्येकजोचर्मद्वये दंडेन भते पदं ॥ १ ॥

$\frac{82}{8}$

$\frac{82}{8}$

लीलावती मूलम् ११

$\frac{82}{8}$

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ उक्तमः ॥ प्रीतिभक्तजनस्य योजनयते विघ्नं विनिघ्नस्मृतं वन्दारकवृ
न्दवन्दितपदं नत्वा मत्तङ्गननम् पाटीमङ्गणितस्य वक्षिचतुरशीतिप्रदां प्रसुतां संक्षिप्ताक्षरको
मलाऽमलपदैर्लीलित्यलीलावतीम् १ वराटकानां दशकद्वयं यत्साकाकिणीताश्च पराश्च तस्यः
तेषां दशद्वयमाहवागम्योऽभेस्तथा षोडशभिश्च निष्कः २ तुल्यायवाभ्यां कथिताऽत्र गुञ्जावत्
स्त्रिगुञ्जोधरणं च तेऽष्टौ गद्याणकस्तद्वयमिन्द्रतुल्यैर्वह्नैस्तथैकोधटकः प्रदिष्टः ३ दशाऽर्द्धगु
ञ्जं प्रवदन्ति माघं माघाह्वयैः षोडशभिश्च कर्षं कर्षैश्चतुर्भिश्च पलं तुलाज्ञाः कर्षं सुवर्णस्य सुवर्ण
सङ्गम् ४ यवोदरैररुलमस्रसह्यैर्हस्तोद्गुलैः षड्गुणितैश्चतुर्भिः हस्तैश्चतुर्भिर्भवती हृदयः को
शः सहस्रद्वितयेन तेजाम् ५ स्याद्योजनं कोशचतुष्टयेन तथा कराणां दशकेन वंशः निवर्त्तनं वि

॥ ॥ ॥ ॥

शतिवंशसंख्येः हेतुं चतुर्भिश्च भुजैर्निबद्धम् ६ ~~एषा यो ज्ञानं नोपबतुल्ये~~ हस्तोन्मिर्तेर्विरतिर्देर्घ्यपि
गोदेर्यद्वादशासंघनहस्तमानम् धान्यादिके यद्घनहस्तमानं शास्त्रोदिता भागधरवारिकासा ७ दो
हास्तु रवार्याः खलुषोऽंशः स्यादाढकोऽंशो चतुर्थभागः प्रस्थश्चतुर्थोऽस्य तथा ढकस्य प्रस्थां द्वि
राद्यैः कुडवः प्रदिष्टः ढ शेषाः कालादिपरिभाषा लोकाप्रसिद्धाः ज्ञेयाः इति परिभाषा लीलाग
ललुल्लोलकालया लविलासिने गणेशाय नमो नीलकमलाऽमलकान्तये १ एकंदशशत
सहस्राऽयुतलक्षप्रयुतकोटयः क्रमशः अर्बुदमल्लं खर्वं निखर्वं महापडाशंकवस्तस्मात् २ अ
लधिश्रान्त्यं मध्यं परार्द्धमिति दशगुणोत्तरं सञ्ज्ञाः सञ्ज्ञायाः स्थानानां व्यवहाराऽर्थकताः पूर्वैः ३
अथ सङ्कलितव्यवकलितयोः करणसूत्रं वृत्ताऽर्द्धम् कार्यः क्रमादुक्रमतोऽथवाङ्क्योगो यथा
स्थानकमन्तरं वा उदाहरणम् अयेवाले लीलावतिमतिमतिबूदिसहितान्द्विपञ्चद्वित्रिंशत्रि

नवतिशताऽष्टादशदश शतोपेतानेतानयुतवियुताँधापिवदमेयदियेकेयुक्तिवकलनमार्गे
सिकुशला १ न्यासः २५ ३२ १२३ १८ १० १०० मय्योजनाज्ञातं ३६० अयुताकोधितेजातं ६४०
अथगुणानेकरासूत्रंसाऽर्द्धतद्वयम् गुणान्यमङ्कं गुणकेनहन्यादुत्सारितेनैवमुपान्यमा
दीन गुणयस्त्वधोधोगुणस्वरदुत्तरैःस्वरैकैःसङ्गुणितोयुतोवा १ भक्तोगुणस्त्वधुतिथे
नतेनलब्ध्याद्यगुणयोगुणितःफलंवा द्विधाभवेद्रूपविभागएवंस्थानैःपृथग्वागुणितःसमेतः२
दृष्टोनयुक्तेनगुणेननिष्ठाऽभीष्टद्वगुणान्वितवर्जितोवा अत्रोद्देशकः वालेवालकुरङ्गलो
लनयनेलीलावतिप्रोच्यतांपञ्चैकमितादिवाकर गुणाऽङ्काःकतिस्फुर्यदि रूपस्थानवि
भागस्वरदुगुणानेकत्वासिकत्पाणिनिक्लिन्नास्तेनगुणेनतेचगुणितज्ञाताःकतिस्फुर्वद १
न्यासः गुणयः १३५ गुणकः १२ गुणान्यमङ्कं गुणकेनहन्यादितिकृतेजातं १६२० अथवागुण

कस्य रूपविभागे खण्डे कते ७५ आभ्यां पृथगुण्ये गुणिते युते च जातं तदेव १६२० अथवा गुणक
स्त्रिभिर्भक्तो लब्धं ४ एभिस्त्रिभिश्च गुण्ये गुणिते जातं तदेव १६२० अथवा स्थानविभागे कते खण्डे
१२ आभ्यां पृथगुण्ये गुणिते यथा स्थानयुते च जातं तदेव १६२० अथवा द्यूनेन गुणेन १० गुण्ये
गुणिते १३५० द्वाभ्यां च २ पृथगुण्ये गुणिते २७० युते च जातं तदेव १६२० अथवा ऽष्टयुतेन गुणे
न २० गुण्ये गुणिते ऽष्टगुणगुण्ये हीने च जातं तदेव १६२० इति गुणाकारः अथ भागहारे कर
ण सूत्रं वृत्तम् भाज्या हरः शुद्धतिथ्यगुणः स्यादन्त्या फलं तत्खलु भागहारे समेन केना ऽप्य
पवर्त्यहारभाज्यो भजे दासति सम्भवे तु १ अत्र पूर्वोक्तो दाहरणो गुणितानामङ्कानां स्वगुणोक्ते
दानान्यासः भाज्यः १६२० भाजकः १२ भजनास्त्रयो गुण्यः १३५ अथवा भाज्यहारे त्रिभिरपव
र्तितौ ५४० ४ चतुर्भिर्वा ४०५ ३ स्वस्वहारेण हृते फलं तदेव १३५ इति भागहारः अथ वर्गकरण
सूत्रं वृत्तद्वयम् समद्विधातः कतिरुच्यते ऽथ स्थाप्योन्यवर्गे द्विगुणान्यनिष्ठाः स्वस्योपरिष्टाच्च त

थापरेकास्यत्कान्यमुत्सार्यपुनश्चराशिम् १ खण्डद्वयस्याभिहतिर्दिनिष्ठीतत्खण्डवर्गेक्ययुताकृ
 तिर्वा इष्टोनयुयाशिवधःकृतिःस्यादिस्यवर्गेणसमन्वितोवा २ अत्रोद्देशकः सखेनवानांचव
 तुर्दशानांबूहित्रिहीनस्यशतत्रयस्य यच्चोत्तरस्याप्ययुतस्यवर्गजानासिचेद्वर्गविधानमार्गः १
 न्यासः ९ १४ २९ १०००५ एषांयथोक्तकरणेनजातावर्गः ८१ १९६ ८८२०९ १००१०००२५
 अथवानवानांखण्डे ४५ अनयोराहति २०र्दिष्टी ४० तत्खण्डवर्गे १६ २५ क्य ४१ युताजाता
 सेवकृतिः ८१ अथवाचतुर्दशानांखण्डे ६८ अनयोराहति ४८र्दिष्टी ९६ तत्खण्डवर्गे ३६ ६४
 क्येण १०० युताजातासेवकृतिः १९६ अथवाखण्डे ४१० तथापिसेवकृतिः १९६ अथवारा
 शिः २९ अयंत्रिमिरूनः २२४ पृथग्युतश्च ३०० अनयोर्घातः ८८२०० त्रिवर्गस्ययुतःसेवकृ
 तिः ८८२०९ एवंसर्वत्रापिवर्गः अथवर्गमूलेकरणासूत्रंवृत्तम् त्यत्कान्यादिसमात्कृतिंदिगु
 णयेन्मूलंसमेतद्धृतेत्यत्कालव्यकृतिंतदादिविषमालब्धंदिनिघ्नंन्यसेत् पञ्चांयक्लिहतेसमे

न्यविषमास्यत्काप्तवर्गफलं पङ्क्त्यां तद्विगुणं न्यसेदिति मुहुः पङ्क्तेः देलं स्यात्सदम् १ अत्रोद्देशकः मूलं च
 तुणी च तथानवानां पूर्वकृतानां च संख्येकतीनाम् पृथक् पृथक् वर्गपदानि विद्विबुद्धेर्विवृद्धिर्यदितेऽत्रा
 ता १ न्यासः ४ ९ ८१ १८६ ८८२०९ १००१०००२५ लब्धानियथाक्रमेण मूलानि २ ३ ९ १४ २९
 १०००५ इति वर्गमूलम् अथ घने करणसूत्रं च तत्र त्रयम् समन्विधातश्च घनः प्रदिष्टः स्थाप्यो घनो
 न्यस्य ततो न्यवर्गः आदित्रिनिघ्नस्तत आदिवर्गस्य न्याहृतोऽथादिघनश्च सर्वे १ स्थानान्तरत्वे
 न युता घनः स्यात्सकल्प्य तत्स्वरण्डयुगंततो न्यम् एवं मुहुर्वर्गघनोपसिद्धावाद्याङ्कः तो वा विधि
 रक्षकार्यः २ स्वरण्डाभ्यां वाहृतो राशिस्त्रिघ्नः स्वरण्डघनैकयुक् वर्गमूलघनः स्वघ्नावर्गशेष
 नो भवेत् ३ अत्रोद्देशकः नवघनं त्रिघनस्य घनं तथा कथय पञ्चघनस्य घनं च मे घनपदं च त
 तोऽपि घनात्संख्येयदिघनेऽस्ति घना भवतो मतिः १ न्यासः ९ ३७ १२५ जाताः क्रमेण घनाः

यथा पञ्चविं
 शस्यधिकश
 तस्याद्योक्त
 नो गविधिर
 तिकरणेन
 जाते न्यासः
 १५६२५
 १८७५
 ७५
 एवांयोगः
 १८५३१२५

७२२ १९६८३ १९५३ १२५ अथवानवानां स्वरादे ४५ आभ्यां राशि ९६८० स्त्रिघ्नश्च ५४० स्वरा
 घने ६४ १२५ केन १८२ युतो जातो घनः ७२२ अथ वाराशिः ३७ अस्य स्वरादे २०७ आभ्यां राशि
 ६८० स्त्रिघ्नश्च ११३४० स्वराड घने ८००० ३४३ केन ८३४३ युतो जातो घनः १९६८३ अ
 थ वाराशिः ४ एतन्मूलस्य २ घनः ८ अस्य वर्गो जातश्चतुर्णां घनः ६४ अथ वाराशिः २ अ
 स्य मूलं ३ अस्य घनः ३७ अस्य वर्गो जातो नवानां घनः ७२२ य एव घनवर्गः स एव वर्ग घ
 नः स्यादित्यादि इति घनः अथ घनमूले करणमूत्रं हतव्यम् आद्यं घनस्थानमथा घने ६
 पुनस्तथान्या हनतो विशोध्य घनं पृथक्स्थं पदमस्य कृत्या त्रिध्या तदाद्यं विभजेत्फलं तु १
 पङ्क्त्यां न्यसेत्तत्कृतिम् न्यनिघ्नीं त्रिघ्नीं त्यजेत्तत्तथमात्फलस्य घनं तदाद्या हनमूलमेवंप
 णिर्भवेदेवमतः पुनश्च २ अत्रोदाहरणार्थं पूर्वघनानां न्यासः ७२२ १९६८३ १९५३ १२५

लघानि क्रमेण मलानि (८२७) १२५ इति धनमले इति परिक्रमाष्टकं अथांशसर्वेर्णनं तत्र भागजातौ कर्णसंज्ञं च तं
अन्योन्यद्वाराभिहतौ हरांशौ रास्योः समच्छेदविधानमेव मिथोहराम्भ्यामपवर्तिताभ्यां यद्वा हरांशौ सुधियात्रगण्यौ
२८ अत्रोद्देशकः नृपत्रयं पंचलवस्त्रिभागो योगार्थमेतान् दत्तुं हारान् त्रिषष्टिभागश्चतुर्दशंशः समच्छिदौ
मित्रवियोजनार्थं ३० भ्यासः **शृंग** जाता समच्छेदा ४५ ३५ योगे जातन्यासः सप्ताधेवं १५ १५ १५ त्रितहरा
८ २ भ्यां ८ २ संगुणितौ समं **पुण्ड्र** छेदौ वियोजिते जातं ७ इति भाग ११ जातिः प्रभागजा १२६ तौ कर्णस
त्रं च तार्क्ष्या १२६ १२६ लवालवघ्राश्च हरा हरा घ्राभागप्रभागेषु सवर्णितं स्यात् अत्रोद्देशकः रुम्माधितिलवद्व
यस्य सुमतोषादत्रयं यद्भवेत्तसंवांशकशोडशांशचरणसंप्रार्थितेनार्थिने हतोयेन वरदत्तः कतिकदर्येणा
र्पितास्तेन मेघह्रितं यदि वेत्ति वत्सगणिजाते जाते प्रभागाविधा ३१ न्यासः ११ २ ३ ११ १ सवर्णितं जातं १
१ २ ३ ४ ५ १६ ४

ली०
६

कृतीधनविधौतुधनोविधेयोहारांशयोरमपदेचपदप्रसिद्धौ उदाहरन् सार्धत्रयाणां कथयामुवर्गेवर्गेततोवर्गपदेच
मित्रधनं च मूलं च धनाततोपि जानासि चेवर्गधनो विभिन्नो न्यासः १ अस्य जातोवर्गः ४८ अतो लः ध्वं मूलं १
अस्य धनः ३४३ अतो धनं मूलं १ इति भिन्नपरिक्रमाष्टकः अथ सूत्रं न्यपरिकर्मसुकरणसूत्रं मायद्वयं यो ३
शेखंदेयसमं वर्गदोखं स्वभाजितो राशिः खहरस्यात्खगुणः खं खगुणश्चिंत्य शेषविधौ शून्ये गुणकं जाते
खं खहारश्चेत्पुनस्तथा राशिः अविहृत एव खेत्ते यस्तथैव खो नो नितश्च युतः उदाहरणं खं यं च युक्तवति किं व
दस्वस्य वर्गं मूलं धनं धनपदं खगुणाश्च पंच खेनो धता दशचक्रखगुणो निजार्धयुक्तस्त्रिभिश्च गुणितः खह
तस्त्रिखष्टि न्यासं १० एतस्वभक्ताः १० अथाज्ञातो राशि तस्य गुणः सार्धं देयः ३ गुण ३ हारः दशं ६३ अ
तो वक्ष्यमाणविलोमविधिना दृष्टकर्मणा बालध्वो राशिः १४ अस्य ग्रहगणति ते महानुषयोगः इति शून्यपरि

ली०
६

ली०
५

एकोद तोपराटकः १ इतिप्रभागजतिः भागानुबंधभागे यवादयोः कर्णसूत्रं सार्धवृत्तं छेदघ्ननयेषु लब्धवर्धन
र्णमेकस्य भागाधिकोनकाश्च स्वांशधिकीनः खलुयः तत्रत्रभागानुबंधेत्रलवायुवावेहे ३२ तलस्याहारेण
हरं निहत्या तस्वांशधिकोनेन तु तेन भागात् अत्रोदेशकः सांघ्रिद्वयं त्रयं व्यंघ्रकीदृक् ब्रह्मसवर्णितं जाना
स्यांशानुबंधं चेत्तस्मात्तथाभागायवादनं न्यासः २२ धिः स्वसंशयुक्तः सावर्णिते जातं अपि च को आः अं घ्रिः
स्वसंशयुक्तः ६ ११ सनिजडलयुतः कीदृशो धे धौ व्यंशो स्वांशदीनो तदनुचरहितो तौ त्रिभिः सप्तभागेः अं
स्वांशदीनं न वधिष्य युतं शप्तमांशोः स्वकीयेः कीदृकस्याद्ब्रह्मोत्सेवमिह यदसस्वसांशानुबंधायवाहो न्यासः
१२१ सवर्णिते जा संक्रमेण इति भागजातवतुष्टायं भिन्नसंकलितव्यकलितयोः कर्णसूत्रं प्रवृत्तराद
५ ३ २ १ १ १ योगो तरंतुत्पहरांशकानां कत्तो हरं रूपं महाराशे अत्रोदेशकः पंचांशयादत्रिलवा
१ १ १ २ २ १
५ ३ २ १ १ १
५ ३ २ १ १ १
५ ३ २ १ १ १

५

लघाविक्रमेणमलानि (६२७) १२५ इति धनमले इति परिकर्मष्टकं अथांशसर्वेणं- तत्र भागजातौ कर्णसूत्रं वृत्तं
अन्योन्यद्वाराभिहतौ हरांशोरास्योः समच्छेदविधानमेव मिथोहराभ्यामपवर्तिताभ्यां यदाहरांशो सुधियात्रगुण्यो
२६ अत्रोद्देशकः नृपत्रयं पंचलवस्त्रिभागो योगार्थमेतान् दत्तुं स्फारान् त्रिषष्टिभागश्चतुर्दशोऽंशः समच्छिदो
पित्रवियोजनार्थं ३० भ्यासः **३०** जातासमच्छेदा ४५ ३५ योगे जातन्यासः सप्ताधेवं १५ १५ १५ त्रितहरा
६२ भ्यां ६२ संगुणितोसमं **६२** छेदो वियोजिते जातं ७ इति भाग ११ जातिः प्रभागजा १२६ तौ कर्णसू
त्रं वृत्ताधौ १२६ १२६ लवालवघ्राश्च हराहराघ्राभागप्रभागेषु सवर्णतं स्यात् अत्रोद्देशकः प्रमार्धनिलवद
यस्य सुमतो मादत्रयं यद्भवेत्तसंचांशकशोऽंशवराणसंप्रार्थितेनार्थिने हत्तोयेन वराट्कतः कति कुर्येण
पितास्तेन मे भ्रूहितं यदि वेत्ति वत्सगणिजाते जाते प्रभागविधा ३१ न्यासः ११ २३ ११ १ सवर्णिते जाते १
१ २ ३ ४ ५ ६ ७

कर्माणि अथव्यस्तविधौस्तत्रंशोको छेदंगुणगुणोच्छेदवर्गमूलयदंष्ट्रतिं ज्ञाणंस्वस्वमणंकुर्यात्तदशेषराशिप्रसिद्धये
 अथस्वांसाधिकेनेतुलवाक्षीनोदरोदरः अथत्वविकृततत्र विलोमेशेषमुक्तवत् उदाहरण यस्त्रिंशंस्त्रिभि
 राचितस्वचरणैभक्तस्ततःसप्तभिःस्वत्र्यंशेनविवर्जितस्वगुणितोहीनोदियंचाशता तन्मूलोचंष्टयुतेरुतेचदश
 भिजातंदयंष्ट्रह्तिंराशीवेत्सिहिचंचलासिविमलांवालेविलोमक्रियां ४ गुण ३ युक्ते ३ भाग ७ स्वः स्व ६ हो
 नं ५२ मूलं १२ अष्टयु ३ तंभागं १० दृश्य ३ यद्योक्तकर्णस्तत्रंष्ट्रं उदेशकालापवदिष्टराशिसु ३ गोदतो
 शौरहितीयुतोवा इष्टानंदष्टमनेननक्तंराशिर्भवेत्सोक्तमितिष्टकर्मा ४ उदाहरण पंचघ्नस्वत्रिभागो नोदशभ
 क्तःसमन्वितः राशित्र्यंशार्द्धपादैः स्यात्कोराशिर्ध्वसप्ततिः ५० गुणः ५ स्वः भाग १० राशिभागो १११
 समन्वितोदृश्यः ६८ इष्टकल्पिते ६३ इदं पंचगुणतंस्वत्र्यंशेन १० अनेनोने २० दृश्य २ भक्त ३ ३२४

ली०
७

इष्टराशिअंशेन २ अनेनदिमुक्ताजातारहोर्दनेन ३ युक् ७ इष्टचतुर्थीशेन ६ अनेनयुक् ५ इष्टनानेन ६ इष्टं
गणितंजातं ४०८ अनेनभक्तं ५ लब्धं ४८ एवमेकादिनेष्टेनापिफलंतेदेव अथदस्यजातिः अमलकमलराशे
स्त्रशपंचांशषोष्टिस्त्रिनयनहरिसूर्यायेनतुर्येणचार्याः गुरुपदमथसन्निः प्रजितंशंखपद्मेः सकलकमलसं
ख्यातिप्रमाख्याहितस्य ५० न्यासः ११११ दृश्य ६ कस्मितमिष्टं ३ इष्टं अंशेनानेन १ इष्टपंचांशेन ३ वडं
शेन ३ चतुर्थीशेन ३ इष्टमलंजातं ३ इष्टेनहृतं ३ दृश्यं ५ जातं १८ अनेनरहाहृतंदृश्यंभक्तंजातापद्य
संख्या १२० एवमेकादिनाइष्टेनापि अथैशेषजातौकर्णसंज्ञकत्वाद् छितघातभक्तेनलवोनहारघातेनभाज्यःप्रक
राख्यराशिः शेषजान्यदाहरणं सांक्षप्रदास्ययागेनवलवयुगलंयोऽवशेषाचकाश्या शेषाप्रिशुक्तहेतोः पथिद
श्यमलवान्पदुशेषाऊयाया शेषाजिष्कन्निषष्टिर्निजगृहमनमातीर्थपांथः प्रयात तस्यप्रव्यप्रमाणंवदय

दिभवाशेषयातिश्रुतातिः ५१ न्यासः दृश्य ६२ कल्पितमिमं रूपं १ स्वार्धे २ शेषनवांशकद्वयेन ३ शेषः चतुर्थ्यांशेन ४ शेषः
षट्शोषद्वयेन ५ इष्टं १ इष्टेन हतं दृष्टं ६३ अनेन भक्तं ७ भक्ता जातानि संख्या ५४० एतद्विलामविधिना पिसिदिति ए
वमेकादिनेष्टेनापि अथवा भागावभागाविधिना धैर्धिं अथ विशेषजात्यदाहरनं पंचाशोलिकुलात्कंदवमगमत्
अंशः शिली ॥ प्र्यंतयोर्विशेषस्त्रिगुणो मया हितिकुटजं दोलायमानोपरः कोतेकेतकमालतीपरिमलप्रैककालप्रि
याहताहृतस्ततोभ्रमतिस्वेभंगोलिसंख्यावद ५२ न्यासः १ १ ३ अनयोराश्योयोगांतरंतुल्यहरा शकानामितिह
तेलथाविशेषांतरं २५ अमंत्रिगुणः ३ दृश्य १ कल्पितमिष्ट २ २ इष्टं पंचांशेन ६ इष्टदत्ते दृष्टे ३० अनेन भक्तेजाता
अलिखंख्या १५ एवमप्यत्रापि इष्टकर्मसंक्रमणिकर्णसंज्ञतांदियोगांतरेणोनयुतोर्धितस्तोराशिस्मृतं संक्रमणाख्य
मेतत् ५२ उदाहरना ययोर्योगः शतंशोकंस्वेयोगः पंचविंशतिः तौराशीवदमेवत्सर्वेत्तिसंक्रमणायदि ५५ न्यासः

ली०
८

शेगुः १०१ अंतरं २५ जातौराशी ३८ ६२ वर्गसंक्रमणे कसौ सत्रं वर्गोतरं राशिवियोगमभक्तं योगस्ततः शेषचदेव राशी उदाहरण राशयोर्
योर्वियोगोद्येत तत्तयोश्चतुःशब्दीतो विवरं द्वादिता राशी प्रगणितकोविदः ५५ न्यासः राश्यंतरं ८ कृत्यंतरं ५० जातौरा
शी २१ २६ इति विषमवर्गसमाप्तं अथ किंचिद्वर्गकर्म प्रोच्यते इष्टकतिरष्टगुणितावेकादलिता विभाजितेष्टेन एकस्यादृ
स्य कतिर्दलिता शैका पुरोराशिः ५६ रूपं द्विगुणेष्टरूतं सेष्टं प्रथमो यवा पुरोरूपं कति युतिवियुती वैकेवर्गो स्यातां तयोः
राश्योः ५७ उद्देशकः राश्योर्धयोः कतिवियोगयुती निरेके मूलप्रदे प्रवदतो सममित्रयत्र क्लिश्यंति वीजगणितेष्टवो वि
मूढाः षोढीतगूढः गणितं परिभावयंतः ५८ अथ प्रथमानयेकन्यतमिष्टं ३ अस्य कतिः ३ अस्य गुणिता २
व्येका १ दलिता ३ इष्टेन रूता जातः प्रथमो राशी १ अस्य कतिः १ दलिता ३ शैका ३ अयमपुरोराशि ३ एवमेतो
राशी ३ ३ एवमेकेनेष्टेन जातौराशी ३ ५२ द्विकेन ३ ५२ २ अथ द्वितीयप्रकारेष्ट १ अनेन द्विगुणेन २ रूपं भ
क्तं ३ एतदिष्टं सहितं जातं ३ जाता प्रथमो राशिः द्वितीयोरूपमेव राशी ३ १ एवं द्विकेनेष्टेन जातं राशी ३ १ त्रि

६
२
२
३
८

वासूत्रम् इष्टस्यवर्गवर्गोघनश्चतावष्टसंज्ञः लोपथमः सैकोराशीस्यातामेवंयत्तेऽथवाऽयत्ते
 अत्रेष्टम् अस्यवर्गवर्गः अयमष्टगुणः सैकोजातंपथमोराशिः पुनरिष्टं अस्यघनः
 अष्टगुणो जातो द्वितीयोराशिः एवंजातोराशी एवमेकेनेष्टेन द्विकेन १२९ ६४
 त्रिकेन ६४२ २१६ एवमिष्टवशादानन्त्यम् पाटीसूत्रोपमंवीजंगूढमित्यवभासते नाऽ
 त्तिगूढममूढानां नैवयोढेत्यनेकधा १ इतिवर्गकर्म इष्टमूलांशजातोसूत्रम् गुणाघ्नमूलो
 नयुतस्यराशेर्दृष्टस्ययुक्तस्यगुणाऽर्द्धकृत्या मूलंगुणाऽर्द्धनयुतंविहीनंवर्गीकृतंप्रष्टुरभी
 ष्टराशिः १ यदात्वेष्टोनयुतस्माराशिरेकेनभागोनयुतेनभक्ता दृश्यंतथामूलगुणांच
 ताभ्यांसाध्यस्ततः प्रोक्तवेदवराशिः २ योराशिः स्वमूलेनकेनचिद्गुणितेनोनोयुतोवादृश्य
 तेतस्यमूलगुणाऽर्द्धकृत्यायुक्तस्यवर्गोराशिः स्यात् मूलोनेदृष्टेतावदुदाहरणम् बालेभरा

यत्पदंतद्गुणाऽर्द्धनयुतंकार्ययदिमूलोनेदृष्टोराशिः यदिगुण
 घ्नमूलयुतोदृष्टस्तर्हि विहीनंकार्यतस्य १४ त्रुटिः सर्वाधः पङ्केर्वि

स्वाक्षरस्य-

लकुल मूल दत्तानि सप्त तीरे विलास भरमन्य रगान्यपश्यम् कुर्वन्नेकेलिकल्लहं कलहं सयुग्मं
 शेषं जले वदमरा लकुल प्रमाणम् १ न्यासः मूलगुणं ७ दृश्यं २ दृष्टस्याऽस्य २ गुणाऽर्द्धं ७ क
 त्या ४२ युक्तस्य ४२ मूलं २ गुणाऽर्द्धेन ७ युतं ६४ स २ करेण भक्तं ४ वर्गीकृतं सज्ञातो ४ रा
 शिः १६ १६ मूल १६ युते ४ दृष्टे तावदु ४ दाह १६ रणम् स्वपदैर्नवभिर्युक्तं स्याच्चत्वारिंश
 ताऽधिकम् शतं द्वादशकं विद्वन्कः सराशिर्निगद्यताम् १ मूलगुणं २ दृश्यं १२४० यथोक्त
 करणेन ज्ञातो राशिः २६२ अथ मूलभागाभ्यां मूने दृष्टे उदाहरणम् यातं हं सकुलस्य मूल
 दशकं मेघागमे मानसं शोडीय स्थलपशिनी वनमगाद ह्यंशको भारतवाते वा लेवा लमृणा
 लशालि निजले केलिक्रियात्मा लसं दृष्टं हं सद्युगत्रयं च सकलां यूथस्य सङ्गां वद १ न्यासः
 मूलगुणं १० भागः १ दृश्यम् ६ यदा लेवेशेन युत इत्यत्र भागो नैने केन ७ मूलगुणं दृश्यं च

भक्तं जातं ८० ४८ आभ्यां गुणघ्नमूलो न युतस्येत्यादिना जातं हंसकुलमानं १४४ अथान्यदु
 दाहरण ७ ७ म् पार्थः कर्णवधाय मार्गणगणं कुक्षोरणो सन्धेतस्याऽर्धेन निवार्यतच्छ
 र गणान्मूलेश्चतुर्भिर्द्वयान् शल्यं वदिरथेषु भिस्त्रिभिरपि कुत्रं धुजं कार्मुकं चिच्छेदाऽस्य
 शिरः शरेण कतितेयानर्जुनः सन्धे १ अत्र यथोक्तकरणेन जातं वाणमानम् १०० अपि
 च अलिकुलदलमूलं मालतीयातमस्यो निखिलनवमभागाश्चाऽलिनीं भृङ्गमेकम् नि
 शिपरिमललुधं पद्ममध्ये निरुद्धं प्रतिरणातिरणान्तं बृहिकान्तेऽलिसङ्ख्याम् १ अत्र किउ
 राशितवांशाऽष्टकं राश्यर्धमूलं च राशेश्च रां रूपद्वयं दृश्यम् २ दृश्यं चाऽर्धितं रा
 श्यर्धस्यैव भवतीति त्यासः भागाः ६ मूलगुणम् ; दृश्यं १ राश्यर्धस्यांशो राश्यंशार्धः स्या
 दिति भागाः ६ अत्र पागुलधरा २ शिदलं ३६ २ द्विगुणितमलिकुलमानम् ७२ उदाह

अंशास्त्रविकृता एव यतो राशेश्च रांश एकस्यार्ध
 राश्यर्धं न वांशाष्टकं च सममेव स्यादिति ३ =

रणाम् योराशिरष्टादशभिः स्वमूलेराशि विभागेन समन्वितश्च जातं शतं द्वादशकं तमाशु
 जानीहि पायां पदुताऽस्ति चेत् १ न्यासः भागः १ मूलगुणं १८ दृश्यं १२०० अत्रैकेन भागशु
 तेन ४ मूलगुणं दृश्यं च भक्त्वा प्राग्जातोरा ३ शिः ५७६ अथ त्रैराशिके करणसूत्रं वृत्तं
 प्रमा ३ एमिच्छा च समानजाती आद्यन्ययोस्तत्फलमन्यजाति मध्येतदिच्छादत्तमाद्य
 हत्स्यादिच्छा फलं व्यास्तविधिर्विलोमे १ अत्रोदाहरणम् कुङ्कुमस्य सदलं पलद्वयं निष्क
 सप्तमलवैस्त्रिभिर्यदि प्राप्यते सपदि मेवणिग्वरबूहिनिष्कनवकेन तत्कियत् न्यासः
 ३ ५ ८ लब्धानि कुङ्कुमपलानि ५२ कर्षौ २ अपिच प्रकृष्टकर्पूरपलत्रिषष्ट्या चेत्त्वभ्यते
 ७ २ १ निष्कचतुष्पुक्तम् शतं तदा द्वादशभिः सपादैः पलैः समाचक्ष्व संखे विचिन्त्य १
 न्यासः ६३ १०४ ४८ लब्धानिष्काः २० इम्माः ३ परणाः ८ काकिण्यः ३ वराटकाः ११ वराटकभा

गाश्च १ उद्देशकः प्रमदयेन साऽष्टांशशालितन्दुलरवारिका लभ्याचेत्परासतत्यातत
किंसर्पदिकथ्यताम् २ अत्रप्रमाणास्य सजातीयत्तकरणार्थं प्रमदयस्यपणीकृतस्य
न्यासः ३२ ६ १० लब्धरवारी २ द्रोणाः ७ आढकः १ पस्थौ २ अथव्यस्तत्रैराशिकेकरणा
सूत्रं वृत्तम् ८ इच्छावृद्धौ फलेष्टसोष्टसेष्टद्विज्जायते व्यस्तत्रैराशिकं तत्रज्ञेयंगणितके
विदेः १ जीवानां च यसोमौल्ये तौल्ये वर्णास्य देमनि भागद्वारे च राशीनां व्यस्तत्रैराशिकं
स्मृतम् अत्रोद्देशकः प्राप्नोति चेत्योदशवत्सरास्त्रीद्वात्रिंशतिं विंशतिवत्सरा किम् द्वि
धूर्वलो निष्कचतुष्कमुक्षा प्राप्नोति धूः षड्वहस्तदा किम् १ न्यासः १६ ३२ २० लब्धानि
ष्ठाः २५ निष्कभागाश्च ३ द्वितीयस्य न्यासः २ ४ ६ लब्धो निष्कः १ निष्कभागाश्च २ सु
वर्णागणिते उदाहरणं ५ दशवर्णसुवर्णाचेज्ज्याशाकमवाप्यते निष्कणातिथिव दृष्टा

तुतदावदकियन्मितं न्यासः १० १ १५ लब्धं २ अथभागद्वारेउदाहरणं सप्तादकेतमा
 नेनराशौसस्यस्यमापिते यदिमानशतं जातं ३ तदापञ्चादकेनकिम् १ न्यासः ७ १०० ५
 लब्धं १४० अथपञ्चराशिकादौसूत्रम् पञ्चसप्तनवराशिकादिकेन्योन्यपक्षनयनंफलं
 दां संविधायचक्रराशिजेवधेस्वत्पराशिवधभाजितेफलम् १ अत्रोद्देशकः मासेशतस्य
 यदिपञ्चकलान्तरंस्याद्वयेगतेभवति किंवदयोदशानाम् कालंतथाकथयमूलकलान्
 राभ्यामूलंधनंगणककालफलेविदित्वा १ न्यासः १ १२ लब्धंकलान्तरं ४८ कालज्ञा
 नार्थन्यासः १ ० लब्धंकालः १२ मूलज्ञानार्थ १०० १६ न्यासः १ १२ लब्धं ५५ मूलं १६
 उद्देशकः स १०० १६ चंशमासेनशतस्यचेत्स्यात् ५ ० लान्त १०० ० रं पञ्चसप्तसप्त
 शाः मासेस्त्रि ५ ६५ मिः पञ्चलवाऽधिकैस्तत्सार्द्धद्विषष्टेः फलमुच्य ५ ६५ तांकिम् १

न्यासः ४ १६ लब्धं कलान्तरम् ३२ अथ सप्त राशिके उद्देशकः विस्तारे विकराः कराष्ट
क मि ३ ५ तादेर्घ्ये विचित्राश्च ५ चेदूयेरुक्तपट्टसूत्रपटिका अष्टौ लभन्ते शतम् दे
र्घ्ये सा १०० १२५ ऊर्करत्रयाऽपरपटीरुक्ताऽर्धविस्तारिणी तादृक्त्रिंशं लभन्ते द्रुतं वदवशिग्वा
शिज्य २६ २ कंवेत्सिंचेत् २ न्यासः ३ ७ लब्धं इमाः १४ पराणाः २ काकिणी १ वराट
काः ६ वराटकभागाश्च २ नवराशि ८ ३ के उदाहरणम् पिरादेयेऽर्कमिताङ्गुलाः कि
लचतुर्वर्गोक्तुला विस्तृतो ३ पट्टादीर्घ ८ १ तया चतुर्दशकरास्त्रिंशं लभन्ते शतम् एता
विस्तृतेर्देर्घ्यपिराडमितयोयेषां चतुर्व १०० ० जिताः पट्टास्ते वदमे चतुर्दशसंखे मूल्यं लभन्ते
कियत् १ न्यासः १ १ लब्धं निष्काः १६ निष्कभागाः २ एकादश राशिके उदाहरणं प
ट्टाये प्रथमोदि २ ३ तप्रमितयोगयूतिमात्रे स्थि ३ तास्ते यामानयनाय चेच्छ्रु कटि
२ १
३ २
१४ १०
३० १४
१०० ०

नां द्रुमाऽष्टकं भाटकम् अन्येयेतदनन्तरं निगदितामानैश्चतुर्वर्जितास्तौ यांका भवतीति
भाटकमितिर्गव्यूतिषेदेवद १ न्यासः १ १ लब्धं भाटकं द्रुमाः ८ अथ भागद्वयप्रतिभा
एकेकरणासूत्रं वृत्ताऽर्धम् तथैव भा २ ३ एवप्रतिभाएकेऽपि विधिर्विपर्यस्यहरां
अमौल्ये १ उद्देशकः ३ मोरात्मभ्यत २ १ इहामशतत्रयं चेत्त्रिंशत्परणेन विपणो
वरदादिमानि आम्नेर्वदाश्च दशभिः १४ १० कतिदादिमानि तुभ्यानि तद्विनिमये
न भवन्ति मित्र १ न्यासः १६ १ ३० १४ लब्धा निदादिमानि १६ इति प्रकीर्ण्य
वहारः अथ मिश्रकथं व ३०० ३० २ ६ हारेकरणासूत्रं वृत्ताऽर्धम् प्रमाणाकाले
न हतं प्रमाणां विमिश्रकाले १० ० न हतं फलं च स्वयोगभक्त्यैव पृथक्स्थितं तं मिश्रा
हते मूलकलान्तरे स्तः १ यद्विष्टकर्मस्य विधेस्तु मूलं मिश्राच्युतं तच्च कलान्तरं स्या

त अत्रोद्देशकः पञ्चकेनशतेनाऽप्ये मूलं स्वसकलान्तरम् सहस्रं चेत्तथैव कृतत्रयदमूलक
 लान्तरे १ न्यासः १ १२ सकलान्तरं धनं १००० लब्धं मूलधनं ६२५ कलान्तरञ्च ३७५ अ
 थवेष्टकर्मणा १०० ० तद्यथा इष्टं १ उद्देशकालापवदिष्टराशिरित्यादिकरणेन ह
 पस्यवर्षे कलांत ५ ० रम् ३ रातद्युक्तरूपेणाऽनेन ८ रूपगुणोद्दिष्टं १००० भक्तं जातं
 मूलधनम् ६२५ एतन्मि ५ प्रा १००० द्युतं जातं क ५ लान्तरं ३७५ करणसूत्रम् अ
 थप्रमाणैर्गुणिताः स्वकालाद्यतीतकालघ्नफलोद्भूतास्ते स्वयोगभक्ताश्च विमिश्रानि
 घ्नाः प्रयुक्तस्वरानि पृथग्वन्ति १ उद्देशकः यत्पञ्चकत्रिकचतुश्च शतेन दत्तं स्वरेड
 सिभिर्गणकनिष्कशतं घट्टनम् मासेषु सप्तदशपञ्चसु तुल्यमासं स्वरद्वयेऽपि हि फ
 लं च दस्वरदसंख्याम् १ न्यासः १ १ १ मिश्रधनं २४ लब्धानियथाक्रमं स्वरद्वयानि २४ २२ ४२

१००	१००	१००
५	३	४
७	१०	५
२४	२४	२४

मासफलं यद्यधिकं कनिष्ठराशे स्वपरराशिफलात् मासफलान्तरभक्तं राशिद्वयान्तरं
 कालः १ अत्रोद्देशकः पञ्चकशतेन दत्तं रूपशतं द्विकशतेन दत्तं द्वे मूले फले गेद्युभयोः स
 मता स्यात्केन कालेन १ न्यासः १ १ फले ५ २ जातः समधनकालः १०० समधनं ६००
 करणसूत्रं प्रक्षेपकामिश्रं १०० १०० ता विभक्ता प्रक्षेपयोगेन पृथक् फलानि १ उदाह
 रणम् पञ्चाशदेकसहस्रितां ५ २ शाकाः ५ षष्ठिः पञ्चो नितानवतिरादिधनं च ये
 याम् प्राप्ता विमिश्रितधने स्त्रिशती त्रिभिस्तैर्वीणिज्यतो वदधनानि विभज्यते याम् १
 न्यासः ५ १ ६४ ८५ विमिश्रधनं ३०० जातानि धनानि ७५ १०० १२५ एतान्यदिध
 नेरुनानि कलान्तराणि २४ ३२ ४० अथवा विमिश्रितधनमादिधने कानं सर्वलाभयो
 गः ६६ अस्मिन् प्रक्षेपगुणिते प्रक्षेपयोगभक्ते लाभः करणसूत्रम् भजे किं दोशैरथ

उत्तमः

तैर्विमिश्रैरूपं भजेत्यात्परिपूर्त्तिकालः १ उदाहरणं ये निर्करादिनदिनाऽर्द्धतृतीयघट्टैः सं
पूरयन्ति हि पृथक् पृथक् गेवमुक्ताः वार्षीयदायुगपदेव सखे विमुक्तास्ते केन वा सरत्वेन त
दावदाश्रु १ न्यासः १ १ १ १ लब्धं वार्षीपूर्त्तिकाले दिनांशः १२ करणसूत्रं हतं पश्येः
स्वमूर्त्तिनिर्भजेत् १ २ ३ ६ भागे हत्वा तदेक्येन भजे च तानि भागांश्च मिश्रेण धनेन
हत्वा मूर्त्यानि पश्यानि यथाक्रमं स्युः १ अत्रोद्देशकः सार्धं तन्दुलमानकत्रयं महोद्देशे
ण मानाष्टकं मुक्तानां च यद्विंशतिमिता एतावन्निष्काकिराणि आदायार्पयत् तन्दुलांश
युगलं मुक्तैकभागाद्वितं मक्षिप्रं क्षिप्रिभुजो ब्रजे महियतः सार्धोऽयतोयास्यति १ न्यासः
१ १ तन्दुलमुक्तभागे २ १ अत्र स्वमूर्त्तेस्वभागगुणिते पश्याभ्यां भक्ते जातं ४ १ अनयो
३ १ योगेन ३८ एतएव ४ १ स्वभागैर्गुणिते भक्ते जाते तन्दुलमुक्तमू ल्ये १ ६ तथा तन्दुलमुक्त
२ १

१५ वार १ मिश्रधन १३ ५

तास्तुल्यधनाः पृथग्वत्सखेतस्तुल्यमूल्यानि मे १ न्यासः मातृनी १० मु १०० ही ५ अत्र नरगुणितदाने
नरत्नसङ्घो निताः कुक्कमेशाशेषाणि ४ ६ २६ १ एते रिष्टे राशौ हते रत्नमूल्यानि स्युः तानि
च यथा कथंचिदिष्टे कल्पिते भिन्नानि भवन्त्यतो यथा भिन्नानि तथा कल्पितमिष्टं २६ जाता
निमूल्यानि २४ १६ १ २६ जातं समधनं २६ अथ वा शेषाणां वधे पृथक् शेषैर्भक्ते जाता न्य
भिन्नानि मूल्यानि ५७६ ३८४ २४ २३०४ एवामेते दम्भाः सम्भाव्यन्ते अथ सुवर्णगणिते स
त्रम् सुवर्णवर्णो हतियोगराशौ स्वर्णैक्यभक्ते कनकैक्यवर्णः वर्णो भवेच्छोधितं ह्यमभक्ते
वर्णो हतेशोधितं ह्यमसङ्घा १ अत्रोद्देशकः विश्वार्क रुद्र दशवर्णसुवर्णमायादिभेदलो
चनयुगप्रमिताः क्रमेण आवर्त्तितेषु वदतेषु सुवर्णवर्णतूर्यसुवर्णगणितस्रवर्णिस्त
वेत्कः १ तेशोधनेन यदि विंशतिरुक्तमायाः स्युः षोडशविणवर्णमिति स्तदा का चेच्छा

धितं भवति योऽशवर्णो हिमते विंशतिं कति तदाति भूच निमायाः १ न्यासः १३ १२ ११ १०
 आवर्ति ते जातवर्णम् १२ मायाः २० एते शोधिताः सन्तश्चेत्योऽशमासा १० ४ २ ४
 भवन्ति तदावर्णः १५ करणसूत्रम् स्वर्णैक्यनिष्ठाद्युतिजातवर्णा सुवर्णतद्वर्णवधे क्य
 दीनात् अज्ञातवर्णोऽग्निजसंख्यायात्तं मज्ञातवर्णस्य भवेत्प्रमाणम् १ अत्रोद्देशकः दश
 शवर्णवसुनेत्रमाया अज्ञातवर्णस्य यदेतदेकं जातं सखे द्वादशकं सुवर्णमज्ञातवर्णस्य
 वदप्रमाणम् १ न्यास १० ११ ० युतिजवर्ण १२ लघुमज्ञातवर्णस्य मानं १५ तौल्यज्ञा
 नार्थसूत्रं स्वर्णैक्यनिष्ठा २ ६ युतिजातवर्णः स्वर्णध्रुवर्णैक्यवियोजितो सौ अहमव
 र्णोऽग्निजयोगवर्णो विश्वेयभक्तो विदितोऽग्निजं स्यात् १ उदाहरणं दशेन्द्रवर्णगुणचन्द्रमा
 याः किञ्चित्था योऽशकस्य तेषां जातं युतौ द्वादशकं सुवर्णकतीरुते योऽशवर्णमायाः १

न्यासः १० १४ १६ जावर्त्ति तेजातो वर्णः १२ लब्धं माघमानं १ सूत्रम् साध्ये नोनोऽनल्पवर्णो वि
धेयः सा ३ १ ० ध्यो वर्णः स्वल्पवर्णो नितश्च इष्टक्षुण्णेशेषके स्वर्णमाने स्यातां स्वल्पाऽनल्प
यो वर्णो योस्ते १ उदाहरणं हाटकगुणैके योऽष्टादशवर्णो तद्युतो सखे जातम् द्वादशवर्णो स्व
र्णो ब्रूहि तयोः स्वर्णमाने मे १ न्यासः १६ १० साध्यवर्णः १२ लब्धे सुवर्णवर्णमाने १६ १०
इति सुवर्णगणितम् करणसूत्रम् ० ० एकाद्येकोत्तराजङ्गव्यस्ताभाज्याः क्रम २ ४
स्थितैः परः पूर्वैरासङ्गयतत्परस्तेत्यरेण च १ एकद्वित्र्यादिभेदाः स्युरिदं साधारणं सप्ततमं
कुन्दश्चित्युत्तरे कुन्दस्युपयोगोऽस्य तद्विदाम् २ मूषावादनं भेदादौ खण्डमेतौ च शिल्पके वे
द्यके रसं भेदीयेत तन्लोक्तं विस्तरे भयात् ३ तत्र तावच्छुद्धश्चित्युत्तरे उदाहरणम् पञ्चारे मित्र
गायत्र्याः स्युः पादव्यक्तयः कति एकादिगुरवश्चाशुकतिकल्प्यतां पृथक् १ इह हि यदक्षरो

गायत्रीचरणाः अतः षडन्तानामेकाद्येकोत्तराङ्गानां व्यस्तानां क्रमस्थितानां च न्यासः ६५ ४ ३ २ १
 यथोक्तकरणेन लब्धा एकादिगुरुव्यक्तिः यः रागु ६ द्विगु १५ त्रिगु २० चतुर्गु २५ पञ्चगु ३० षडगु ३६
 सप्तगु ४२ सर्वलघुः १ एवमेकपादव्यक्तिमितिः ६४ एवं चतुश्चरणाक्षरसङ्ख्याकानङ्गनय
 थोक्तं विन्यस्येकादिगुरुभेदानानीयते यामेकं कृत्वा जाता गायत्रीवत्तव्यक्तिसङ्ख्या १६३१
 ७२२१६ एवमुक्त्याद्युत्पत्तिपर्यन्तं कृत्वा सांख्यिकमितिः साध्या उदाहरणम् एकद्वित्र्यादि
 मूखावहनमिति बुद्धिमेभूमिभर्तुर्हर्म्यरम्येऽथ सूर्यचतुर मूखेचतुरविरचितेऽष्टक्षणाशा
 लाविशाले एकद्वित्र्यादियुक्त्या मधुरकडुकया याम्लकक्षारतितैरेकस्मिन् व्यङ्ग्यैः स्युर्गण
 ककतिवद्व्यञ्जनव्यक्तिभेदाः न्यासः ८ ७ ६ ५ ४ ३ २ १ लक्ष्ममेव महामूखेराजगुह्ये सका
 दिमूखावाहनभेदाः ८ ७ ६ ५ ४ ३ २ १ द्वितीयोदाहरणन्या
 १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८

महोद

स. ६ ५ ४ ३ २ १ व्यञ्जनसङ्ख्या ६ १५ २० १५ ६ १ योगः इति भास्कराचार्यविरचिता
यां १ २ ३ ४ ५ ६ लीलावत्यांग १ २ ३ ४ ५ ६ गितपाद्यां मिश्रकव्यवहारः
अथ श्रेढीव्यवहारे करणसूत्रं वृत्तं मेकपदद्वयपदार्द्धमथैक्याद्यङ्कयुतिः किल सङ्कलिता
स्या साद्वियुतेन पदेन विनिष्ठीस्यान्निरुता किल सङ्कलितैक्यम् १ उद्देशकः राकादीनां
नवान्तानां पथकसङ्कलितानि मे तेयां सङ्कलितैक्या निप्रवक्ष्यमाणकद्रुतम् १ न्यासः १
२ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ लघ्वान्येषां सङ्कलितानि १ ३ ६ १० १५ २१ २८ ३६ ४५ एषामेक्या
नि १ ४ १० २० ३५ ५६ ८४ १२० १६५ करणसूत्रम् द्विपदं कुयुतं त्रिविभक्तं सङ्कलि
तेन हृतं कृतियोगः सङ्कलितस्य कृतेः सममेकाद्यङ्कघनैक्यमुदीरितमाद्यैः १ उदाह
रणं तेयां मेव च वर्गैक्यं घनैक्यं च वदद्भुतम् इति सङ्कलनामार्गे कुशलाय दिते मतिः १

न्यासः १२३४५६७८९ लब्धमेषां वर्गैक्यं २०२५ सूत्रम् येकपदघ्नचयोमुख
 युक्त्यादन्यधनं मुखयुगदलितंतत मध्यधनं पदसंज्ञुणितंतत सर्वधनं गणितं चतुर्दशम् १अ
 उद्देशकः आद्ये दिने प्रमाचतुष्टयं यो दत्त्वा द्विजेभ्योऽनुदिनं प्रवृत्तः दातुं सखेपश्च चयेन पक्षे
 प्रमावदप्राकृतितेन दत्ताः १ न्यासः आदिः ४ उत्तरः ५ गच्छाः १५ अत्रादिधनं ४ मध्यधनं ३२
 धनं १४ सर्वधनं ५८५ उदाहरणं आदिसप्तचयः पञ्चगच्छोऽष्टौ यत्र तत्र मे मध्यान्त्यधनसंज्ञैकेव
 दसर्वधनं च किम् १ न्यासः आदिः ७ चयः ५ गच्छाः ८ सर्वधनं १८६ अत्र समदिने गच्छे मध्यदि
 नाभावात्वागपरदिनयोर्योगार्धं मध्यदिनं भवितुमर्हति इत्येवं मतिमतो ह्यताम् सूत्रम् ग
 च्छते गणिते वदनं स्याद्वेकपदघ्नचयार्धविहीने उद्देशकः पञ्चाऽधिकशतं श्रेढीफलं सप्त
 पदं किल चयं यत्र त्रयं विज्ञो वदनं वदनन्दन १ आदिः ० उत्तरः ३ गच्छाः ७ गणितं १०५ लब्धमादिः ६ १८

४५ मध्यधनं ४२ अन्त्यधनं ४२

चयज्ञानार्थसूत्रम् गच्छुतं धनमादिविहीनं चैकपदार्द्धतुल्यं चयः स्यात् १ उद्देशकः प्रथ
ममगमदक्षयोऽनेयोऽनेशस्तदनुननुकयाऽसौबूहियातोऽध्ववृद्धा अरि करिहरणा
र्थयोऽज्ञानानामशी त्पारिपुनगरमवाप्तः सप्त रात्रेण धीर्मन् १ न्यासः आदिः २ उत्तरः
गच्छुः ७ गणितं ८० लब्धमुत्तरः २२ गच्छुज्ञानार्थसूत्रम् श्रेढीफलादुत्तरलोचनघ्रात्रया
र्द्धवक्रान्तरवर्गयुक्तात् मूलं मुखानं चयखण्डयुक्तं चयोद्धतं गच्छुमुदाहरन्ति १ उद्देश
कः ५ मन्त्रयं चः प्रथमे हितत्वादातुं प्रवृत्तो द्विचयेन तेन शतत्रयं यष्ट्याधिकं द्विजेभ्यो दत्तं
कियाद्भिर्दिवसेर्विदाशु १ न्यासः आदिः ३ उत्तरः २ गच्छुः ० गणितं ३६० लब्धोगच्छुः १८ क
रणासूत्रं सार्धं र्था विषमगच्छे चैके गुणकः स्थाप्यः समेऽर्द्धिते वर्गः गच्छुक्षयानामन्याद्य
स्तं गुणवर्गं फलं यत्तत् १ चैकं चैकगुणोद्धतमादिगुणं स्याद्गुणोत्तरे गणितं १ उदाहर

अथक्षेत्रव्यवहारः इष्टोर्वाहोर्यः स्यात्तत्सर्पिर्द्वित्यादिशीतरोवाहुः त्र्यसेवाचतुरसेसाकोटिः की
 र्त्तितातज्ञैः १ तत्तत्स्योर्योगपदं करणोदोः कर्णवर्गयोर्विवरात् मूलंकोटिः कोटिश्रुतिस्तस्योर
 न्तरात्पदंवाहुः २ राश्यान्तरवर्गंरादिद्वेघातयुतेतयोः वर्गयोगोभवेदेवंतयोर्योगान्तरा
 रुतिः ३ वर्गान्तरंभवेदेवंज्ञेयं सर्वत्रधीमता ४ उदाहरणम् कोटिश्रुतुष्टयं यत्रदोस्त्रयंत
 त्रकाश्रुतिः कोटिंदोः कार्त्ति तः कोटिश्रुतिभ्यांच भुजं बद्ध १ न्यासः ४ ५
३ भुजको
 योर्वर्गयोगः २५ यद्वाऽनयोर्घाते १२ द्विघ्ने २४न्तर १ वर्गयुतेजातोव ४ र्गयोगः २५
 अस्यमूलंकर्णः ५ अथवान्यासः भुजः ३ कर्णः ५ अनयोर्वर्गान्तरं १६ वातयो
 ३ ५ योर्गाटन्तरा २रुति १६ वर्गान्तरम् अस्यमूलंजाताकोटिः ४ अथवान्यासः ४ ५ अ
 नयोर्वर्गान्तरं २ योगान्तरारुतिः २ अस्यमूलंजातोभुजः ३ उदाहरणम् सांख्यत्रयमितो

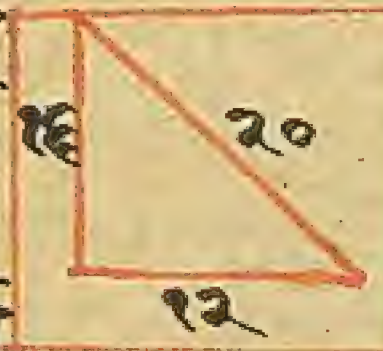

वाहुर्यत्रकोटिश्रतादृशी तत्रकर्णप्रमाणं किं गणकबुद्धिमेकतम १ न्यासः
 जकोयोर्वर्गयोगः ३३८ अस्यमूलाभावात्करणीगितएवकर्णीः द्वाभ्याम १३
 पवर्त्तितः १६२ अ १६ स्यासन्नमूलज्ञानार्थमुपायः वर्गणमहतेष्टेनव ४
 केदांशयो ८ दत्तात् पदंगुणपदधुमच्छिन्नकंनिकटंभवेत् १ इयंकर १३
 द्वाभ्यामपवर्त्तिता १६२ अस्याकेदांशघातः १३५२ इष्टं १०० अस्यवर्गः १०००० अनयोर्घा
 तः १३५२०००० अ ८ स्यासन्नमूलं ३६७ गुणामूलेन १०० केद ८ गुणेन ८०० भक्तं लब्ध
 मासन्नपदम् ४ एवंसर्वत्र भुजेज्ञातेकोटिकर्णज्ञानार्थिसूत्रम् दृष्टोभुजोऽस्याद्विगुणोष्ट
 निष्ठादिष्टस्य ४७ कृत्यैकवियुक्तयाप्तम् कोटिः एथक्सेष्टगुणभुजोनाकर्णीभवेत्त्रयस्रमिदं
 तुजात्यम् १३ ८०० शोभुजस्तत्कतिरिष्टभक्तादिस्थापितेष्टोनयुतार्धिताच तौकोटिकर्णी

वित्तिकोटितोवावाहुश्रुतीचाकरणीगतेस्तः १ उदाहरणम् भुजेद्वादशकेविहकोटिकर्ण
 वनेकधा प्रकाराभ्यांवदक्षिणंतौतावकरणीगतौ १ न्यासः भुजः १२ इष्टं २ द्विगुणोनाऽ
 नेन ४ भुजोगुणितः ४८ इष्टकृत्ये ४ कोनया ३ भक्तो लब्धा कोटिः १६ इष्टमिष्टगुणा ३२
 भुजोनाजातः कर्णः २० क्षेत्रदर्शनम् १६ एवंत्रिकेणोष्टेन कोटिः ९ कर्णः १५
 भुजः १२ यच्च श्रुकेनेष्टेनवाकोटिः ५ १६ भुजः १२ कर्णः १३ यद्वेष्टेभुजः १२
 कृतिः १४४ इष्ट २ भक्ता लब्धिः ७२ इष्टं यथगिष्टेन युताऽर्धिताजातो
 कोटिकर्णी कोटिः ३५ कर्णः ३७ यत् क्षेत्रेनवाकोटिः १६ कर्णः २० यद्वेष्टेन
 कोटिः २ कर्णः १५ कर्णोश्चातेभुजकोटिज्ञानार्थं सूत्रं इष्टेन निष्ठा द्विगुणाश्च कर्णादि
 षष्ठ्यकृत्येकयुजायदाप्तम् कोटिर्भवेत्सायथगिष्टेनिष्ठीतत्कर्णयोरंतरमत्रवाहुः १

उदाहरणं पञ्चाऽशीतिमितेकर्णयोयावकरणीगतौ स्यातां कोटिभुजौ तोतोवदकोवि
 दसत्वरम् १ व्यासः कर्णः ८५ अयं द्विगुणो ७० द्विकेनेष्टेनादतो जातः ३४० दृष्ट
 त्या ४ सैकया प्रमत्तो जाता कोटिः ६५ द्वयमिष्टगुणा १३६ कर्णो नितानातो भुजः ५१
 क्षेत्रदर्शनम्
 रासैकेन द्वि
 जः १ सप्तवकि
 ८५ फलो नो ५१
 चतुर्धेनेष्टेन वा कोटिः ४० भुजः ७५ वाकरणा सूत्रम् इष्टवर्ग
 धः कर्णो थवा हतः फलोनः श्रवणाः कोटिः फलमिष्टगुणं भु
 ल कर्णः ८५ द्विघ्नः ७० इष्टवर्गेणा ४ सैकेन ५ हतः ३४ श्रवणः
 जात कोटिः फलं ३४ इष्टगुणां ६५ जातो भुजः अत्र दोः कोटो
 नाम भेदः केवलं न स्व रूप भेदः कोटिकर्ण भुजा ज्ञाने करणा सूत्रम् इष्टयो रादति द्विघ्नी
 कोटिर्वर्गान्तरं भुजः कृति योगस्तयोरेव कर्णश्चाऽकरणीगतः १ उद्देशकः यैर्यैस्त्रयसंभ

वेज्ञात्यं कोटिदोः श्रवणोः सखे त्रीण्यप्यविदितांस्तान्मेक्षिष्वद्विविचक्षणा १ अत्रेष्टे १२ आ
 भ्यां कोटिभुजकर्णाः ४ ३ ५ अथवेष्टे २ ३ आभ्यां १२ ५ १३ अथवेष्टे २ ४ आभ्यां १६ १२ २०
 रावमनेकधा कर्णकोटियुतो भुजो ज्ञाते पृथक्करणार्थं सूत्रम् वंशाऽयमूलान्तरभूमिवर्गो वं
 शोऽमृतस्तेन पृथग्युतो नः वंशस्तद्वर्द्धं भवतः क्रमेण वंशस्य खरेष्टधुतिकोटिरूपे १ उदाह
 रणम् यदि समभुविवेष्टुर्द्वित्रिपाणि प्रमाणो गणकपवनं वेगादेकदेशे समभयः भुवि नृप
 मितस्तेन षडङ्गुलं तदयं कथय कतिपुमूलो देयभयः करेयु १ न्यासः कोटिकर्णयुतिः ३२
 भुजः १६ ज्ञाते ऊर्ध्वाऽधरखरेष्टे २० १२ क्षेत्रदर्शनम्
 ज्ञाते च पृथक्करणार्थं सूत्रम् समस्य वर्गो द्विविलान्त १२
 विलान्तरालात् शोध्यतद्वर्द्धप्रमितेः करेः स्याद्विडाऽय

वाङ्कर्णयोगे कोटि
 रेण भक्तः फलं व्याज
 तो व्याजकलापियोग १

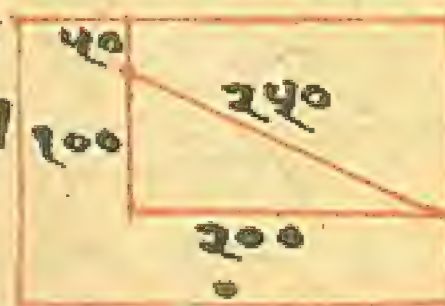

उदाहरणं अस्ति स्तम्भतले विलंतदुपरि क्रीडा शिखरद्वी स्थितस्तम्भोदस्तनं बोद्धिते त्रिगुणि
 तस्तम्भप्रमाणान्तरे दृष्ट्वा ३६ विलमात्रजन्तमपतन्निर्यक्तस्यो परिशिष्टं ब्रूहि तयोर्विलमात्र
 कतिमितैः साम्येन गत्योयुतिः १ न्यासः स्तम्भः २ अस्य वर्गः ८१ विलान्तरेण शुभकोलध्वं ३
 इदं व्यालविलान्तरात्कोलध्वं २४ अस्यार्धप्रमाणैः करैर्विलमात्रात्कलापियोगो जातः १२
 सरावभुजः भुजो नाभः कलाः १५ शत्रुदर्शनम् अथ कोटिकर्णान्तरे भुजे च ज्ञा
 ते कोटिकर्णज्ञानार्थं सूत्रम् भुजादूर्गिता कोटि २ कर्णान्तरात्संदिधा कोटिकर्ण
 न्तरेणोनयुक्तम् तदूर्ध्वक्रमात्कोटिकर्णो भवे तां मिदंधीमतावेत्यसर्वत्रयो
 ज्यम् १ सर्वे पद्मतन्मज्ञानस्थानमध्यं भुजः को टिकर्णान्तरं पद्मदृश्यम् नलः
 कोटिरेतन्मितं स्यादितो भो वदेवं समानीयपानीयमानम् २ उदाहरणम् चक्रको वाकुलितश

लिलेकापिदृष्टं त वागेतोयादूर्ध्वकमलुकलिकायं वितस्ति प्रमाणम् मन्दं मन्दं चलितमनिलेनाहतं हस्त
 युग्मे तस्मिन्नांगराकगणायक्षिप्रमचुप्रमाणम् १ न्यासः
 यंकोटिः द्रुयमेवकलिकामानयुताकर्णः ७ अथकोट्यां
 ज्ञानार्थसाम्ये सति करणसूत्रम् द्विनिघ्न ४ तालोच्छ्रितिसं
 जितायाः तालोच्छ्रितेस्तालसंरोत्तराया उद्दीयमानं रवले
 वक्षादक्षशतोक्तुया कृतयुगे वार्यो कयिः कोप्यगादुत्तीर्योऽथपरोदुतं श्रुतिपथात्त्रोद्दीयकिञ्चिद्
 मात् जातेवं समता तयोर्धदिगता बुद्दीयमानं कियद्विद्व वेत्तिपरिश्रमोऽस्ति गणिते क्षिप्रं तदा च
 क्षमे १ न्यासः ५० तालोच्छ्रितिः १०० द्वियुगिता २०० संरोत्तरयुता ४०० अनयान्ताल
 संरोत्तरधीता १०० लोच्छ्रिति २०००० भक्तालधमुद्दीयमानं ५० भुजकोटियोगेकर्णे

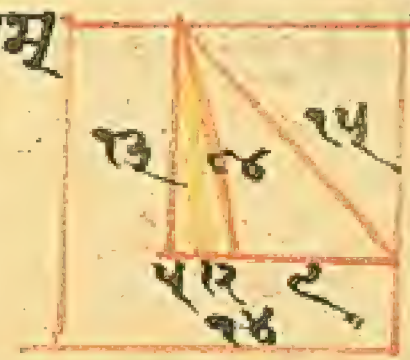

ज्ञाते सूत्रम् कर्णस्य वर्गद्विगुणाद्विशोध्योदोः कोटि योगः स्वगुणस्य मूलम् योगो द्विधामूलविही
 न युक्तः स्यात्तां न दद्वे भुजकोटिमाने १ उदाहरणम् दशसप्ताधिकः कर्णस्य अधिका विंशतिः स
 खे भुजकोटियुतिर्यत्र तत्र ते मेयथ ग्वद १ न्यासः कर्णः १७ भुजकोटियुतिः २३ ज्ञाते भुजको
 टी ८ १५ दर्शनमदः लम्बभूखण्डज्ञानार्थसूत्रम् अन्योन्यमूलाऽयगसूत्रयोगा
 द्वे एवोर्वधे योगहृतेऽव १५ ७ लम्बः वंशोऽस्वयोगेन हृता वभीष्टभूधो वलुम्बो भयतः कुर
 णे १ उदाहरणं पञ्चदशदशकरोऽङ्गाय वेणो रज्ञातमध्यभूमिकयोः इतरेतरम्
 लायगसूत्रयुते लम्बमा ८ चक्ष्व १ न्यासः वेण १५ १० ज्ञातो लम्बः ६ वंशातरभूः ५ अज्ञा
 ते भूखण्डे ३ २ अथ वा भूः १० खण्डे ६ ४ वा भू १५ खण्डे ९ ६ वा भू २० खण्डे १२ ८ सर्वत्र लम्बः सख
 यदि भूमितुल्ये भुजे वंशः कोटिस्तदा भूखण्डे न किमिति त्रैराशिके नैव सर्वत्र प्रत्ययः

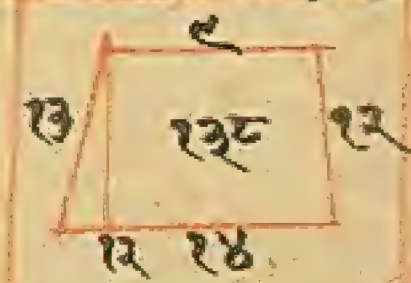

अथक्षेत्रलक्षणसूत्रम् ॥ अष्टोद्दिष्टमनुजुभुजंयत्रैकवाहुतः स्वल्पा तदितरभुजयुतिरथवातुल्याज्ञेया
 तदक्षेत्रम् १ उदाहरणम् चतुरस्रेद्विषड्युकोभुजास्त्रेत्रियस्मव उद्दिष्टा यत्रधृष्टेनतदक्षेत्रंवि
 निर्दिशेत् १ न्यासः एतेऽनुपपन्तक्षेत्रे भुजप्रमाणास्तु शलाकाभुज
 स्थानेभुविन्यस्याऽनु २ पपत्तिर्दर्शनीया लम्बावाधाफलज्ञानार्थसूत्रमार्थ
 द्वयम् त्रिभुजेभुजयो १२ र्योगस्तदनारगुणोभुवाहृतोऽध्या द्विष्टाभूरूनयु
 तादलितावाधेतयोः स्याताम् १ स्वावाधाभुजकृत्योरन्तरमूलंयजायतेलम्बः लम्बगुणंभूम्यर्ध
 स्पष्टंत्रिभुजेफलंभवति २ उदाहरणम् क्षेत्रेमदीमनुमिता त्रिभुजेभुजौतु यत्रत्रयोदशतिथि
 प्रमितोचयस्य तत्राऽवलम्बकमितिंकथयाऽववाधेक्षिप्रंतथाचसमकोष्टमितिंकफलाख्याम् १
 भूः १४ भुजौ १३ १५ लब्धेआवाधे २ ५ लम्बश्च १२ क्षेत्रफलं ४४ दर्शनम् उदाहरणम्

दशमसदशपमौभुजौत्रिभुजेयत्रनवप्रमामही अवधेवदलम्बकं तथागणितं गणितिकाश्रुतत्र
 मे न्यासः भुजौ १० ७ भूः ८ अत्रत्रिभुजेभुजयोर्योगइत्यादिना लब्धं २१ अनेन भूकनानस्याद
 तोभूरस्मादयनीता १२ शेषाऽर्धमृगागतावाधादि विपरीतेत्यर्थः जातेऽवधे ६ १५ अतउभय
 थापिजातो लम्बः ८ क्षेत्रफलं ३६ दर्शनम्
 लंचतुः स्थितं वाकुभिर्विरहितं चतुर्ध्वे मू
 तं त्रिवाकुके १ उदाहरणं भूमिश्चतुर्दश
 दिवाकरसमितीच लम्बोऽपियत्ररविस
 थितं तदाद्यैः १ न्यासः भूः १४ सु २ भुजौ १३ १२ लम्बः १२ उक्तकरणेन जातं फलं करणीगतं १२००
 कस्यासन्नपदं किञ्चिद्भूमेकचत्वारिंशच्छतं १४१ इदमत्रक्षेत्रेन वास्तवं फलं लम्बेन निष्कमु

स्वेक्यखण्डमित्यादिवक्ष्यमाणप्रकारेणावास्तवंफलं १३८ सूक्ष्मं अथत्रिभुजस्यपूर्वोदाहृतस्या
नेनापिप्रकारेणतदेवफलंवास्तवम् ८४ अथस्थूलत्वनिरूपणार्थसूत्रम् चतुर्भुजस्यानियतो
द्विकर्णौकथं ततोऽस्मिन्नियतंफलंस्यात् प्रसाधितौतच्छ्रवणौयदाद्यैः स्वकल्पितौतावितरत्र
नस्तः १ तेष्वेवबाहुष्वपरोचकर्णावानेकधाक्षेत्रफलंततश्च चतुर्भुजेत्येकान्तरकोणावाक्य
म्यान्तः प्रवेश्यमानौस्वकर्णौसङ्कोचयतः इतरोत्तुवद्विरपसरन्तौस्वकर्णौवर्धयतः अतउक्तं
तेष्वेवबाहुष्वपरोचकर्णाविति लम्बयोःकर्णयोर्वैकम्यनिर्दिश्याऽपरान्कथम् एष्टव्यनिय
तत्वेऽपिनियतंवापितफलम् १ एष्टकःसचपापोवावक्तावानितरांततः योनवेत्तिचतुर्वी
दुक्षेत्रस्याऽनियतांस्थितिम् २ तदर्थंकरणासूत्रंसार्वश्लोकद्वयेनारु इष्टाश्रुतिस्तुल्यचतु
र्भुजस्यकल्याऽथतद्वर्गविचर्जितायाः चतुर्गुणाबाहुकृतिस्तदीयंमूलं द्वितीयश्रवणप्रमाणम् १

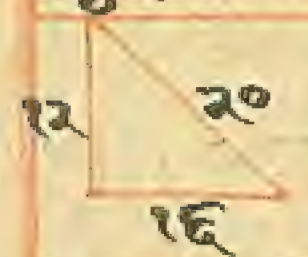

अत्र तत्कृत्योर्ग
तं ह २५ अत्र त्रिं
शनिं ४० २५ ३०
३३ ह २५ २५

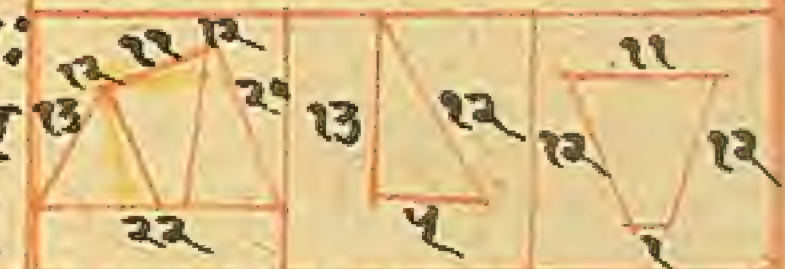
गणितं ४८ उदाह २५
श्रंभरादिगणितेनमुखेनतु

ल्या बाहूत्रयोदशनखपमितौचलम्बः सूर्यैर्मितश्रुगणितं वदतस्य किं स्यात् १ न्यासः सु ११ भू १२
 भुजो १३ २० लम्बः १२ अत्र सर्वदोर्युतिदलमित्यादिना स्थूलं फलं २५० वास्तवं तुल्येन निघ्नं
 कुसुरैक्यखण्डमिति जातं क्षेत्रफलं १६८ अस्य क्षेत्रस्य खण्डत्रयं कृत्वा तत्फलानि पृथ
 कृथ गानीये की कृत्वाऽस्य फलस्योपपत्तिर्दर्शनीया न्यासः

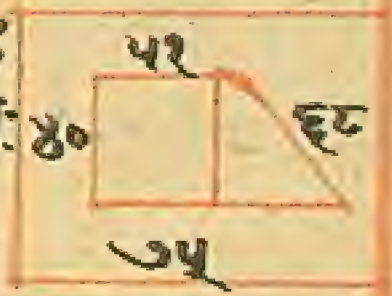

प्रथमस्य फलं ३० द्वितीयस्य ७२ तृतीयस्य २६ ए
 वामेकं स्पष्टं फलं पूर्वतुल्यमेव १६८ उदाहरणम्

पञ्चाशदेकसहिता वदनं यदीयं भूः पञ्चसप्ततिमिता प्रमितो घट्टा सव्यो भुजो

द्विगुणविंशतिसमि तोन्यस्तस्मिन् फलश्रवणलम्बमितीः प्रचक्ष्व १ न्यासः
 अत्र लम्बकर्णयोरन्यदज्ञातमिति सूत्रम् ज्ञातेऽवलम्बे श्रवणः श्रुतौ तुल्यम्

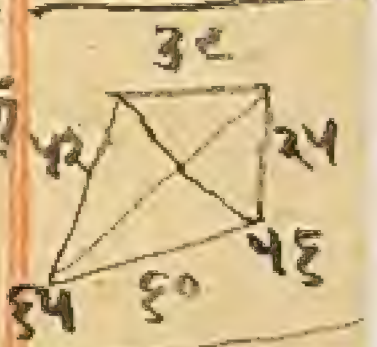
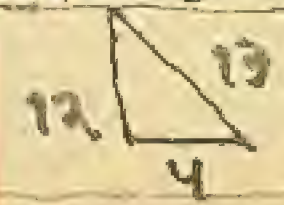
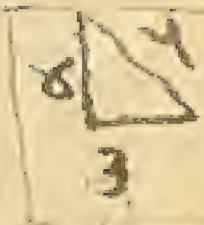

फलं स्यान्नियतं च तत्र १ कर्णस्यानियतत्वात्तन्मोपनियत इत्यर्थः लम्बज्ञानार्थं करणसूत्रं
 चतुर्भुजान्तस्त्रिभुजे बलम् प्राग्वक्ष्यजौ कर्णभुजौ मदीभूः अवलम्बज्ञानार्थं सर्वभुजाऽऽ
 दक्षिणभुजमूलगामी कर्ण इष्टः सप्तसप्ततिमिति कल्पितः तेन च चतुर्भुजान्तस्त्रिभुजे
 सौ कर्णराको भुजः सव्यभुजो द्वितीयः भूः सैव अत्र त्रिभुजे भुजयो र्योग इत्यादिना लब्धे
 वाधे १४४ २३१ प्राग्वक्ष्ये धोलम्बः ३०८ अथ लम्बे ज्ञाते कर्णज्ञानार्थं सूत्रम् यत्त्रिभुजं तन्माश्रि
 तवाहु ५ व ५ गं विश्लेष्य मूलं कथि ५ ताववाधा तदून भूवर्गसमन्वितस्य यत्त्रिभुजं तन्माश्रि
 तं स कर्णः १ तत्र चतुर्भुजे सव्यभुजाया लम्बः कल्पितः ३०८ तदून भूवर्गसमन्वितस्येत्या
 दिना ज्ञातः कर्णः यत्त्रिभुजं तन्माश्रितं ५ वाहुद्वयवर्गः ४६२४ अनयोः स
 मन्वेदेन विश्लेष्यः २७७३ द्मूलं १४४ आ २५ वाधेयं तदून भू २३१ वर्ग ५३३ द्मूलं युतः १४६२५ २६
 २५ ५ ५ २५ २५

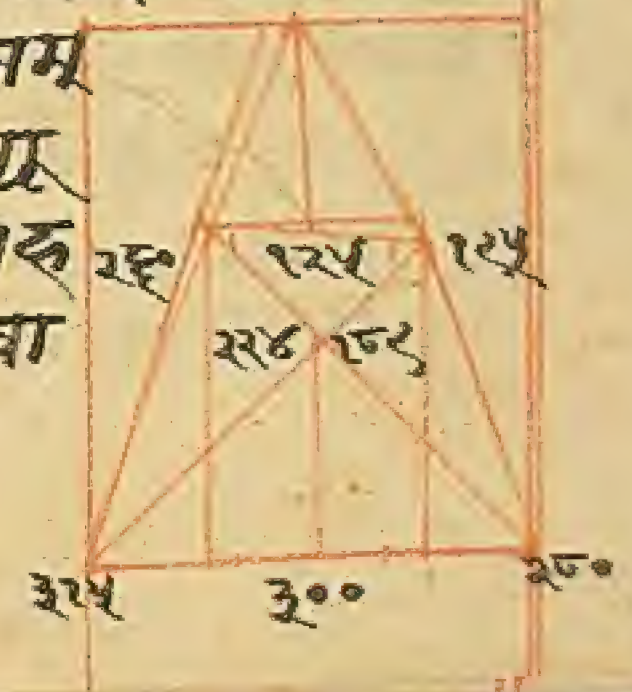
घातयोर्योगः ४०२५ परस्परं भाजितौ ३६४० ४०२५ राशी विषमचतुर्भुजे २८२२४ ३१७५२
 छेदेन भक्तौ ३१३६ ३९६९ अनयोः ४०२५ ३६४० पदे जातौ करौ ५६ ६३ ९ अस्य ६ क
 र्णयनयनस्य प्रक्रिया गोरवम् लघु प्रक्रिया दर्शन प्रकारेणाह अभीष्टजात्यद्वयबाहुको
 दयः परस्परं कर्णहता भुजा इति चतुर्भुजं यद्विषमं प्रकल्पितं श्रुती तु तत्र त्रिभुजद्वयात्तवः
 १ बाहोर्वधः कोटिवधेन युक्त्या देकाश्रुतिः कोटिभुजावधैकं अन्या उद्योसत्यपि साधनेऽ
 स्मिन्पूर्वः कृतं यद्दुतन्तविद्म २ अत्र करौ महतायासेनानीतो ६३ ५६ तस्यैव जात्यद्वयस्य
 तरेतरभुजकोयोर्घाते ३६ २० अनयोरेकमेकः कर्णः ५६ बाहोः कोयोश्च घातौ १५ ४८ अनयो
 रेकं द्वितीयः श्रवणः ६३ एवं मुखेन ज्ञायते अथ यदि पार्श्वभुजमुखव्यत्ययं क
 त्वा न्यस्तं क्षेत्रं तदा जात्यद्वयकर्णयोर्वधे ६५ द्वितीयः कर्णः स्यात् अन्यदुदाहरणं

५१३

क्षेत्रेयत्रशतत्रयंस्तिमितिस्तत्त्वेतुतुल्यंमुखंवाहुरखोक्तमितिभिः२६०शरातिधृतिभिः१२५
 सुल्योचयत्रश्रुतिःराकारवाह्यमै२८०समातिथिगुरौ३१५रन्याऽथतत्त्वमकौतुल्योयोगो
 धृतिभिः१८२स्तथाजिनयमै२२४योगाकुबोतुमयोः१तत्त्वरोडकथयाऽधरेश्वराणोर्यो
 गाच्चलमावधास्तत्त्वीनिममार्गवृद्धभुजयोर्योगेनकास्यात्ततःसावाधंवदलम्बकंचभु
 जयोःसूच्यांप्रमाणोचकेसर्वगाणितिकप्रचक्षन्तितरांक्षेत्रेऽत्रदक्षोऽसिचेत्२न्यासःभू
 मानं३००मुखं१२५वाहुर२६०१२५करोरि२८०३१५लम्बो१२८२२४दर्शनम्
 जत्रकरासूत्रम्लम्बतदाश्रितवाहोर्मध्यंसन्ध्याख्यमस्यलम्बस्यसन्ध्या
 नाभूःपीठंसाध्यंयस्याधरंस्वरणम्१तत्तान्धिर्हिद्विष्टःपरलम्बश्वराणाम्२६
 तोन्यपीठेनलम्बश्रुत्योर्योगास्थातामधःस्वरणं२लम्बः१८२तदाश्रितवा

भक्तो १

२५

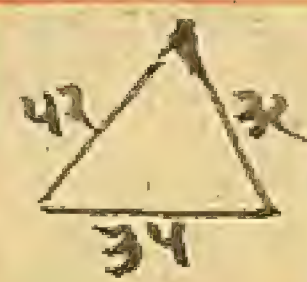
येकचत्वारिंशानितोभुजौ मुखंतुपञ्चविंशत्यातु ल्यंघग्रामहीकिल १ अतुल्यलम्बकक्षेत्रमिदं पू
 वैरुदाहृतं घट्टं चाशत्रियष्टिश्च नियते कर्णयोर्मिती २ कर्णौ तत्रापरो बूहि समलम्बौ चतुर्भुजौ १
 न्यासः

नोद्विं
 अथैत
 ल्यितं

अत्र बृहत्कर्णत्रियष्टिमितं प्रकल्प्य प्राग्बुजातः कर्णः ५६ अथ वा घट्टं चाशत्वा
 शानितं ३२ कर्णं प्रकल्प्य प्राग्बुजातः कर्णौ जातं करणी खरा उदयं ६२ ५००
 देवक्षेत्रं समलम्बं तदा मुखो न भूमिपरि कल्प्य भूमि मिति लम्बज्ञानाऽर्थक
 यस्मै क्षेत्रस्य दर्शनम्

गतः ३८०१६ अस्या सन्नमूलं हेतुनेन भक्तं ५००
 वृद्धा २५ बाधयोना चतुरस्रम् १२८ वर्गः
 ५४४०० हेतुनेन भक्तं लब्धं कर्णवर्गः ५२१७६
 २५

अत्र ज्ञाते जा बाधे ३ ५२ लम्बश्च करणी
 अस्म्यदं कर्णः ५२ ५२ अस्मन्तो रोव
 १६३८४ अयं लम्बवर्गः ३८०१६ युत
 ल २५ म्यौ २५ ५२ किञ्चिद् २५ ना अत्र

३८
 ६२२
 ६२५

सैमानलम्बक्षेत्रे लघुदोः कुयोगात् २२ मुखान्यदोः संयुतिः ७१ अस्या एव भवतीति नियमः । आवाध
 योना चतुरस्रभूततस्या वर्गः ८८ २० २ लम्बवर्गः ३८ ० १६ अनयो र्योगश्चेदेन भक्तः ५० ४२ अयं
 कर्णवर्गः । एवं वृद्धावाधाद्विती २५ यं कर्णवर्गः २५ २१ ७६ अस्या सन्नमूलकरणेन जातौ क
 र्णौ ७१ ४६ एवं चतुरस्रेष्वेव वा ह्युषु वहुधा कर्णौ भवतः एवमनियतत्वेऽपि नियतकर्णवानी
 तौ च १ १६ ह्यगुणाद्येस्तदानयनम् कर्णाश्रितभुजघातैक्यमुभयथान्योन्यभाजितं गुणयेत्
 यो २५ २५ तेन भुजप्रतिभुजवधयोः कर्णौ पदे विद्यमे १ तत्र भुजो २५ ५२ घातः १३०० द्विती
 यत्र स्रजपर्वर्ति तौ जातौ ८२ भुजः २५ प्रतिभुज ६० वध १५०० तयोर्भुज २८ ३२ प्रतिभुजः ५२ व
 धः २० २८ अनयो र्योगेन ३५ २८ गुणयेत् भुजो ३२ ६० घातः २३४० घातयो र्योगे ३६४० अन्य
 कर्णेन भक्तेऽस्रद्वयं तत्र भुजो अनेन २५ ३२ अनयो र्योगे ५७ ५२ अपरत्र स्रभुजो ६० ५२ घातः ३१२० २८

अस्य मूलं ३८५ छेदकृतं जातः कर्णः ७ द्वितीयकर्णज्ञानार्थं सूत्रं इष्टोत्रकर्णः पथमंप्रकल्प्यस्म
स्वितुकर्णोभयतः स्थितेये कर्णतयोः क्षामितरोचवा रूपकल्प्यलम्बाववधाश्च साध्याः १
आवाधयोरेकककुप्शयोर्यस्यादन्तरं तत्कृतिसंयुतस्य लंबैक्यवर्गस्य पदं द्वितीयः क
र्णो भवेत्सर्वचतुर्भुजेषु २ तत्रैव चतुर्भुजस्य भुजायादक्षिणभुजमूलगामिनः कर्णस्य कि
लमानं प्रकल्पितं ७ तत्कर्णरेखावच्छिन्नक्षेत्रमध्ये कर्णरेखोभयतो येन क्षेत्रे उत्पन्ने तयो
कर्णो भूमिस्तदितरो भुजौ प्रकल्प्य प्राग्वत्क्षेत्रमावाधाश्च साधितादर्शानुम
लम्बः २४ द्वितीयलम्बः ६० अत्रावाधयोरेकककुप्शयोः ४५ ३२ अन्तरं लम्ब
निपातान्तरमित्यर्थः अन्तरकृतिरद्वलम्बैक्यकृत्यो ७०५ दूर्योगः ७२२५ अ
स्य पदं द्वितीयः कर्णः ८५ एवं सर्वत्र अत्रैष्टकल्पेनैपिकश्चिद्विशेषोस्ति

त्रम् कर्णाश्रितस्वल्पभुजैकमुर्वीप्रकल्पतच्छेषभुजौचवाहू साध्योवलम्बोत्तथात्यकर्णः सो
 र्वाः कथंचिच्छुवणोनदीर्घः १ तदन्यउन्मानलघुसुस्थिदं जालेष्टकर्णः सुधियाप्रकल्पः १ चतुर्भुजं
 हिरकान्तरकोणाचोक्रम्यसङ्कोच्यमानं त्रिभुजसंयाति तत्रैककोणसंलग्नलघुभुजयोरैकं भूमि
 रितरौ भुजौ लम्बाहूवः सङ्कोच्यमानः कर्णः कथंचिदधिकोनस्यात्तदितरौ भूमेरधिकोनस्यात्
 रावमुभयथापि बुद्धिमताश्चायं फलज्ञानाय करणसूत्रम् अस्मैतु कर्णाभयतः स्थितेयेतयोः
 फलैकं फलमत्र नूनम् अनन्तरोक्त्यस्य क्षेत्रयोः फले २२४ २३१० अनयोरैकं तस्य फलं ३२३६
 करणसूत्रम् समानलम्बस्य चतुर्भुजस्य मुखोन भूमिपरिकल्प्य भूमिं भुजौ भुजौ च सवदेव सा
 ध्यौ तस्यावधे लम्बमिति स्ततश्च १ आवाधयो नाचतुरस्रभूमिस्तत्रैव वर्गे क्वपदं श्रुतिः स्यात्
 समानलम्बं लघुतोः कुयोगात्सुखान्यदोः संयुतिरल्पिका स्यात् २ उदाहरणं द्विषष्टा पृंशान्वित

हुः १२५ अत्रकोटिश्रुति कृत्योरन्तरात्पदं वाहुरिति अनयोर्मध्यमितावाधा ४८ सासन्धिसञ्ज्ञा
 तदूनाभूद्वितीयावाधा २५२ सापीठसञ्ज्ञा लम्बः २२४ तदाश्रितवाहुः २६० अनयोर्मध्येवाधा
 सन्धिसञ्ज्ञा १३२ पीठं १६८ आद्यलम्बस्योर्ध्वखण्डं साध्यं तत्सन्धिः ४८ परलम्बेनानेन २२४ श्र
 वणेन च २८० पृथग्गुणितः १०३५२ १३४४० परपीठेन १६८ भक्तोलब्धं लम्बाधः खण्डं ६४ कर्णाधः
 धः खण्डं ८० एवं द्वितीयलम्बस्य २२४ सन्धिः १३२ परलम्बेनानेन १८२ श्रवणेन च ३१५ पृथग्गुणि
 तः २४२४८ ४१५८० परपीठेन २५२ भक्तोलब्धं लम्बाधः खण्डं ८२ कर्णाधः खण्डं च १६५ अ
 थकर्णयोर्योगादधोलम्बज्ञानार्थं सूत्रम् लम्बोभूद्वोनिजनिजपीठविभक्तौ चवंशौ स्तः ताभ्यां
 प्राग्वत्कृत्योर्योगाद्भ्रमः कुखण्डे च १ एवमत्र लब्धौ चवंशौ २२५ ४०० आभ्यामन्योन्यमूलस्य
 गसूत्रायोगादित्यादिकरणेन लब्धः कर्णयोर्योगादधोलम्बः १४४ कुखण्डे च १०८ १८२ अ

थसूचीलम्बावाधाभुजज्ञानार्थसूत्रम् लम्बस्तोनिजसन्धिः परलम्बगुणः समाहृत्योद्देश्यः सम्पद
 सन्ध्यारेक्यहारस्तोनुत्तौच १ सम्पदसन्धीभूषोसूच्यावाधेप्रथकस्याताम् हारस्तः परलम्बः
 सूचीलम्बोभवेद्भूषः २ सूचीलम्बभुजोनिजनिजलम्बोत्तौभुजोसूच्या एवंक्षेत्रक्षोदः प्रोद्देश्यै
 राशिकाज्ञेयः ३ अत्रकिलायंलम्बः २२४ अस्यसन्धिः १३२ अयंपरलम्बेनगुणितः २४२४८ स्व
 लम्बेन २२४ भक्तः समाख्यो जातः ८२१ अस्यपरसन्धेश्च ४८ योगोहारः १५५ अनेन सम्पदस
 न्धीभूमिगुणो २६७३०० १४४००० भक्तो जाते सूच्यावाधे १५३६ ३५६४५ परलम्बः १८२ भूमिगु
 णो ५६७०० हरमष्टौ जातः सूचीलम्बः ६०४८ सूचीलम्बे ७ नभु ७ जो २६० १२५ गुणितौ १५७२४८०
 ११७२३६० स्वस्वलम्बाभ्यामाभ्यां २२४ १८२ ७ यथाक्रमं भक्तौ जातो समागच्छेत् सूचीभुजौ १०२ ७
 ६२४० ७ एवंमत्र सर्वत्र भागहार राशिप्रमाणं गुण्यगुणौ तु यथा योग्यं फलेषु कल्पसु धिया ७

त्रैराशिकमूह्यम् १ वृत्तक्षेत्रेकरणासूत्रम् व्यासेभनन्दासिहतेविभक्तेखशाशासूर्यैःपरिधिस्तुस
 क्ष्मः द्वाविंशतिघ्नेविहतेऽथशेलेः स्थूलोथवास्याद्यवदारयोग्यः १ विष्णुभमानेकिलयत्रसप्त
 तत्रप्रमाणांपरिधेः प्रचक्ष्व द्वाविंशतिर्यत्परिधिप्रमाणांतद्याससख्यांचसरेवविचिन्त्य १ न्या
 सः व्यासः ७ लक्षंपरिधिप्रमाणां २१ स्थूलंवा २२ गुणाहरविपर्ययेनव्यासमानं ७ परिधिः २२
 व्यासमानं ७ स्थूलंवा ७ गुणाह १२२९ रविपर्ययेनपरिधिमानं २२ दर्शनम्
 र्थकरण ११ सूत्रम् वृत्तक्षेत्रे १२५० परिधिगुणितव्यासपादः फलं स्यात्
 वेदेरुपरिपरितः कन्दुकस्यैवजालम् गोत्रस्यैवंतदपिचफलंपृष्ठजं व्यास
 यद्भिर्भक्तं भवति नियतं गोत्रगर्भे घनाख्यम् १ उदाहरणम् यद्यासस्तु
 तः किल फलं क्षेत्रे समेतत्र किं व्यासः सप्तमितस्तु यस्य सुमते गोत्रस्य तस्याऽपि किं पृष्ठकं

फला
 क्षुण्णं
 निघ्नं
 रगैर्मि

नुक्कालसन्निभफलं तस्यैव गोलस्य किं मध्ये बृहद्घनं फलं च विमलां चैव सिलीलावतीम् १
 न्यासः लार्थमक्षं फलं योग्यं तत्तदेव सूक्ष्मफलम् ३८ स्थूलं वा ३९ घनफलं वा ७२ करणसूत्रम् ज्या व्यासयोगांतरया
 तमूलं व्यासस्तदूना २४२३ दलितः १ शरः स्यात् २ व्यासाच्छुरोनाच्छुरसंज्ञाणाञ्चमूलं वि
 निष्प्रभवतीह जीवा १५०० जीवाऽर्द्धवर्गशरभक्त ३ युक्ते व्यासप्रमाणां प्रवदन्ति वृत्ते उदा
 हरणम् दशविरूतिवृत्तान्तर्यत्र ज्यायसिमेता संखे तत्रैव प्रवदवाणां ज्यावाणाभ्यां च वि

त्रैशिकमूह्यम् १ वृत्तक्षेत्रेकरणासूत्रम् व्यासेभनन्दासिहतेविभक्तेखद्याणामर्थैःपरिधिस्तुस-
 क्ष्मः द्वाविंशतिघ्नेविहतेऽथशैलेःस्थूलोथवास्याद्यवद्वारयोग्यः १ विष्कुंभमानंकिलयत्रसप्त
 तत्रप्रमाणंपरिधेःप्रचक्ष्व द्वाविंशतिर्यत्परिधिप्रमाणांतद्याससंख्यांवसरेवविचिन्त्य १ न्या
 सः व्यासः ७ लक्षंपरिधिप्रमाणं २१ स्थूलंवा २२ गुणाहरविपर्ययेनव्यासमानं ७ परिधिः २२
 व्यासमानं ७ स्थूलंवा ७ गुणाह १२३९ रविपर्ययेनपरिधिमानं २२ दर्शनम्
 र्थंकरण ३२३ सूत्रम् वृत्तक्षेत्रे १२५० परिधिगुणितव्यासपादःफलंस्यात्
 वेदेरुपरिपरितः कन्दुकस्यैवजालम् गोलस्यैवंतदपिचफलंपृष्ठजं व्यास
 यद्भिर्भक्तंभवतिनियतंगोलगर्भेघनाख्यम् १ उदाहरणम् यद्यासरु
 तः किलफलंक्षेत्रेसमेतत्रकिंव्यासः सप्तमितस्तुयस्यसुमतेगोलस्यतस्याऽपि किं पृष्ठकं

फला
 शुभं
 निघ्नं
 रोगि

स्तुतिम् १ न्यासः
 शीतयोर्लधासु
 १० ३२२३ स्त्रिवा
 आभरसे ६००००
 गैरः ४५२२२ कु
 १२०००० संमंते लभ्यन्ते क्रमशो भुजाः

लधंवाणमितिः १ अथ शीते वारो लधा ज्या ६ अथ ज्या वारो यो
 त्विस्तुति १० समन्यसादोकरणा सूत्रम् त्रिद्यक्का सिनभश्चै
 शाष्टयुगाष्टभिः २४८५३ वेदासिपञ्चखाश्वे ७०५३४ खखा
 रसेः क्रमात् १ वारो युनरववारो ५२०५५५ द्विदिनेन्देयुसा
 रामदशवेदे ४१०३१ त्वत्तयासे समाहते २ खखरवाभार्क
 ह तान्तस्य सपूर्वाणां नवासांतं पृथक् पृथक् ३ न्या

सः
 श
 ह
 यो

अत्रोद्दे
 कः स
 हितयं
 संयुक्तं

७३२
२०

तस्य मध्यतः समन्वयस्त्रादिकानां मे भुजान्वदपथकृथक १ न्यासः २००० लक्षं त्र्यस्त्रादि क्षेत्रेषु भुज
मानं त्र्यसे चतुरसे पञ्चासे षडसे सप्तासे अष्टासे नवासे ज्याज्ञानार्थं सूत्रम् चापो न नि
घ्नपरि १७३२ १४१४ ११७५ १००० ८६७ ७६५ ६८३ धिः प्रथमः क्रयः स्यात् सञ्चाहृतः
परिधिर्वर्गव १३ तुर्ये ७ भागः आ ७१२ यो ७१ निते ७ नखलुतेन भजे चतुर्ध्यासाहृतं प्र
थमामात्रमिह ६० ज्याकास्यात् १ अत्रोद्देशकः ३० अष्टादशं शंशेन वृत्तेः समानमेकादिनिघ्ने
न च यत्र चापम् पृथक् पृथक् कृत्वा दशुजीवां रवौ कैर्मितं व्यासदलं च यत्र १ न्यासः
अत्र कल्पितपरिधिः ७५४ अस्याष्टादशं शंशेन पृथगेकादिगुणानुत्प्रेष
नुषिकल्पिते ज्यासाध्याचापान्यासन्तानि ४२ ८४ १२६ १६८ २१० २५२
२९३ ३३५ ३७७ ४१९ ४६१ ५०३ ५४५ ५८६ ६२८ ६७० ७१२ ७५४ लक्ष्या ज्या

४२ ८२ १२० १५४ १८४ २०८ २२६ २३६ २४० २३६ २२६ २०८ १८४ १५४ १२० ८२ ४२ ० यद्यप्यष्टादशवा
पानितथापि दशमादीनि नवाऽष्टमादिनुत्पानीति न वैवच्यस्तानि मूले तत्र प्रक्रियापरिधिः
७५४ चापेनोनः ७१२ चापघ्नः ७२२२०४ आद्यः परिधिर्वर्गः ५६८५१६ चतुर्थी शः १४२१२२ पञ्च
गुणाः ७१०६४५ आद्योनः ६८७४१ हारः चतुर्थी व्यासः २६० अनेनारुतं प्रथमं २८७७८४० हारे
शास्ते लब्धा ज्ञा ४२ एवं सर्वधनुषि अथवाऽत्र सुखार्थं परिधि रष्टादशांशेन परिधिं धनं वि
चापवर्त्य जीवाः साध्यं ते तथापि ताश्च भवन्ति अपचित्ति तेन्यासः परिधिः १८ चापानि १२३
४ ५ ६ ७ ८ ९ चापोनपरिधिः १७ चापेन निघ्नो जातः प्रथमः ७ परिधिर्वर्गः ३२४ चतुर्थभागः
८१ यश्चाहृतः ४०५ आद्योनितेन तेन ३८८ भजे प्रथमं व्यासा २४० हृतं चतुर्थी १६३२ लब्धं जीवाः सा
त एवं पुनः पुनः कार्यम् यथोक्तकरणेन लब्धानि ज्ञायमानानि ४२ ८२ १२० १५४ १८४ २०८ २२६

२३६ २४० एवमन्यस्मिन्नपि व्यासे चापज्ञानार्थं सूत्रम् व्यासश्चिद्यातयुतमोर्विकयाविभक्तोजी
 वां द्विपञ्चगुणितः परिधेरक्ष्वर्गः तद्धोनितात्परिधिवर्गचतुर्थभागादशेषपदेव तिदलात्पत्तिते
 धनुः स्यात् १ उदाहरणं विदितादृशेयगुणास्ततो वदते व्यामधुना धनुर्भिती यदि तेस्ति धनुगुण
 क्रियागणिते गाणितिकातिनैपुणम् १ न्यासः ज्या ४२ ८२ १२० १५४ १८४ २०८ २२६ २३६ २४०
 सरवाप्यपवर्तितपरिधिः १८ अतो जाता निधनूषि १२ ३४ ५६ ७८ ९८ १२० १४२ १६४ १८६ २०८
 शंशेन गुणिता नितानि स्युः व्यासा २४० क्षि ४ घातः २६० मोवी ४२ घातयुताऽयं भाजकः १००२
 परिधिवर्गो ३२४ जीवां द्विगुणा ४२ नेन गुणितः १३६०८ क्तेन भक्तः ३४०२ पञ्चभिर्गुणितः १७०१०
 जितेन भक्ते तद्धमर्धोभ्यधिकं ७ अनेनो नितात्परिवर्गचतुर्थभागा ६४ न्मूलं द्वादलं ८ अस्मात्
 शोधिते जातं धनुः १ एवं धनुरितरे स्मिन्नपि गुणे परिध्यष्टादशंशेन गुणिता निजाना निधनूषि ४२ ८२

एवमपि इति क्षेत्रचक्रः

परिधि २

अथ स्वातन्त्र्यवहारे करणसूत्रम् गणयित्वा विस्तारं बहुषु स्थानेषु तद्युतिर्भाज्या स्थानकमि
त्या सममिति वदेर्घ्ये ववेधे च १ क्षेत्रफलं वेधगुणं स्वाते घनहस्तसंख्या स्यात् उदाहरणम्
भुजवक्रतया देर्घ्यं दशेशाः कर्कैर्मितम् त्रिषु स्थानेषु यद्वचसप्तहस्ता च विस्तृतिः १ न्या

सः
नह
धे
सू
शे
त

३	११
४	१०
५	२
६	१०
७	११
८	१२

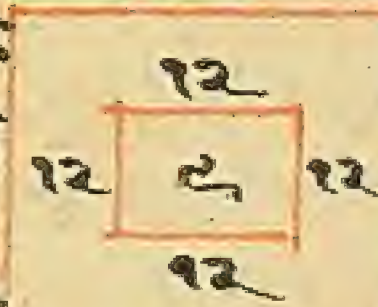
यस्य घातस्य वेधोऽपि द्विचतुस्त्रिमितः सखे तत्र स्वाते कियन्तः सुधे
स्वाः प्रचक्ष्वमे २ अत्र सममितिकरणेन विस्तारे हस्ताः द्वादश्वे ११ वे
हस्ताः ३ दर्शनम्
त्रम् मुखजतलज
त्रफलं सममेवं वेधगु
फलत्रयं शः सूचीरवा

११
३
११

लब्धं घनहस्तसंख्या १२८ करण
तद्युतिर्जक्षेत्रफलैक्यं हतं षड्भि
रांत हूनफलं स्पष्टम् १ समखा
ते फलं भवति उदाहरणम् मुखे

दशकादशतुल्यरुक्ताविस्तारैर्दृष्ट्युत्तरेतद्धर्मः यस्यां सखे सप्तकरश्च वेधेः स्वातस्य सख्यं
वदतस्य वाप्याम् न्यासः
रुक्ताम् स्वातेऽथ तिग्म
लयत्रवेधः वृत्ते तथैव
थ मृथशे १ अथाऽस्य
फलं १४४ वेधगुणं पृष्ठं
यांशः सूचीफलं ४३२
स्वाते घनफलं ३२३ अस्य त्र्यंशः सूचीफलम् ३२३
व्यवहारः अथ १० चितिव्यवहारे करणसू ३० त्रम् उक्तयेरागुणितं चितेर

स्वदेवाकले ३५० ३५०
७ २१

पिसेत्रसमावफलं घनं भवेत् इष्टिका घनं हते घने चिते रिष्टिका परिमितिश्च लभ्यते १ इष्टि
 कोष्ठं यद्दुष्टि तिष्ठतेः स्युस्तदा अष्टदश अष्टितेरपि १ उदाहरणम् अष्टादशकुलं दैर्घ्यं विस्ती
 रोदादशकुलः उष्टिति स्युस्तदा यासां मिष्टिकास्ताश्चितौ किल १ यदि स्मृतिः पञ्चकराष्ट
 सां दैर्घ्यं च यस्यां स्त्रिकरोष्टितिश्च तस्यां चितौ किं फलमिष्टिकानां सञ्ज्ञा च कावृद्धिकतिस्तदा
 स्युः न्यासः

८	३
५	३
८	३

 इष्टिकायां घनमानं ३ चितौ घनमानं १२० लब्धेष्टिका सञ्ज्ञा २५६० तर
 सञ्ज्ञा २४५

३	५
---	---

 एवं पाषाणचयन ६४ वियं यपि इति चितिव्यवहारः अथ क्रकचव्यव
 हारे करणा

८	३
---	---

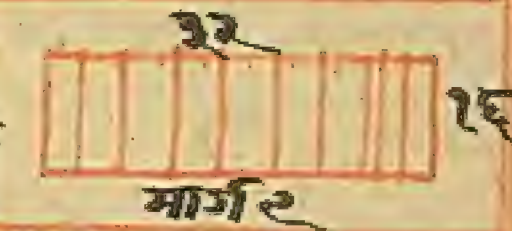
 सूत्रम् पिण्डयोगदलमयमूलयोर्दैर्घ्यं सङ्गुणितमङ्गुलात्मकम् दारु
 दारणापथैः समाकृतं घट्टं सेषु ५७६ विहृतं कराल्पकम् १ उदाहरणम् मूलेन वाङ्कुलमितो
 धनपाङ्कुलोपिण्डः शतकुलमितं किल यत्र दैर्घ्यम् तद्दारुदारणापथेषु चतुर्बुकिं स्यादस्ता

ताकं वदसखे गणितं दुसमे न्यासः
गुणं जातमगुलात्मकं १८०० मार्ग ४
गणितं १२ अथ तिके के दे सूत्रम् मिथ
दा १३ २ दाहरणं यद्विस्तृतिर्देनमि
युतिर्यद्भवसुप्रचक्ष्व किं स्यात्फलं त

अथ मूलयोः पिराउ योगः ३६ दलं १८ देर्घी १००
गुणितं १२०० यद्दरेषु ५१६ विहृतं करात्मकं ग
१०० ते तु यदिति र्यगुक्त पिराउ विस्तृति हतेः फलं त
ताकुला निपिराउ स्तथा योड शयत्रकोष्टे के दे
त्र करात्मकं मे १ न्यासः

जातं फलं हस्ताः ८ इष्टिका चिति दृष्टि चितिरवात क्रकच व्यवहृतौ रवलुमू
त्यम् कर्मकारजनसंप्रतिपत्त्या तन्मदुल्लेखकठिनत्ववशेन १ इक्ते क्रकच
व्यवहारः अथ राशिव्यवहारे करण सूत्रम् अनुपपुदशमां शेषेण प्रथेकादशांशः परिधि नवम
भागः मार्गधा स्ताश्च खार्यः १ उदाहरणं समभुविकितराशिर्यः स्थितः स्थूलधान्यः परिधिपरि

शूलधान्येषु वेधः भवति परिधिषष्ठे वागते वेध निघ्नघनगणितकराः स्यु १५

विपरिमितिर्भोहस्तार्थ्यदीया प्रवदगणकरवार्थः किंमितिः सन्तितस्मिन्निति पृथगणुधान्येस्
 कधान्येच शीघ्रम् १ न्यासः परिधिः ६० वेधः ६ परिधिषष्ठः १० वर्गितः १०० वेधगुणितः ६०
 लब्धाः स्वार्थः अथाणुधान्य राशिपरिधिः ६० वेधः ६० जातं फलं ६००० अथश्रुकिधान्य
 राशिपरिधिः ६० वेधः २००० करत्ते सूत्रं द्विवेद ११ सत्रिभागेक २४ ४
 निघातुपरिधेः फलं नित्यं नवाह्यकोणस्थराशेः स्वगुणभाजितं १ उदाहरणं प ३
 रिधिर्भित्तिलस्यराशेः स्त्रिशकुराकिल अन्तःकोणस्थितस्यापितिथितुल्यकरासंसे १ वहि
 कोणस्थितस्यापिपञ्चघनव ४५ समितः तेषामाचक्ष्वमेक्षिप्रं घनहस्तान्पृथक्पृथक् २ अस्यन्या
 सः अत्रायस्यपरिधिर्द्विघ्नः ६० द्वितीयस्यचतुर्घ्नः ६० अस्यस्यतु त्रिभागेक
 घ्नः ६० रातत्फलं तुल्यमेव ६००० तत्स्वगुणेन भक्तं जातं पृथक्फलं ३०० १५० ४५०

इति राशियवहारः

अथ क्वायाव्यवहारे करणसूत्रम् शङ्कुप्रदीपतलशङ्कुतलान्तरघञ्क्वायाभवे दिनरदीपशिखौच्य
 भक्तः उदाहरणम् शङ्कुप्रदीपान्तरभूस्त्रिरुक्तादीपोक्षितिः सार्धकरत्रयंचेत शङ्कोस्तदाकीर्ण-
 तलसमिमतस्य तस्य प्रभास्यात्क्रियतीवदाशु १ न्यासः अन्तरभूः ३ दीपोक्षितिः १ लब्धानिक्वाया
 लानि १२ करणसूत्रम् क्वाययोः कर्णयोरन्तरेयेतयोर्वर्गविश्लेषभक्तारसादीयवः सैकलब्धेः पदघ्नं
 तु कर्णान्तरं भान्तरेणानयुक्तं दलेस्तः प्रमे १ उदाहरणं नन्दचन्द्रैर्मितं क्वाययोरन्तरं कर्णयोरन्तरं
 विश्वतुल्यं ययोः तेषामेव क्रियेयुक्तिमान्वेत्यसौ व्यक्तमव्यक्तयुक्तं हि मन्येखिलं १ न्यासः क्वायान्तरं
 १२ कर्णान्तरं १३ अनयोर्वर्गान्तरं १५ २ भक्तारसादीयवः ५७ ६ लब्धं ३ अस्य सैकस्य ४ मूलेन २
 गुणितं कर्णान्तरं द्विस्थं २६ २६ क्वायान्तरेणानयुते दले जाते क्वाये १ ४५ अत्र शङ्कुः १२ कोटिक्वाया
 भुजः अत्र तत्कृत्योर्योगपदं कर्ण इति कर्णौ २५ ५१ करणसूत्रम् क्वायोच्येतु नरदीपतलान्तरघञ्शं
 २ २

ति: ३

कोभवेन्नरयुते खलु दीपकोच्यम् उदाहरणं प्रदीपशंकन्तरभूस्त्रिरुक्ताद्यांगुलेः योऽशभिः स
माचेत् दीपोष्ठितिः स्यात्कियतीवदशु प्रदीपशंकन्तरमुच्यतां किं १ न्यासः शंकन्तरंगुलानि १२ रु
यांगुलानि १६ लब्धं शंकुप्रदीपोस्त्रिरुक्ता ३ करणसूत्रं विशंकुदीपोऽयसंगुणाभाशंकुदृता
दीपनरांतरं स्यात् उद्देशकः पूर्वोक्तं ४ वदीपोऽयः ३ शंकुगुलानि १२ लब्धं शंकुप्रदीपांत
रं रुक्ताः ३ करणसूत्रम् छायाऽययोरंतरसंगुणाभा ४ याप्रमाणांतरहृद्वेद्मः भूशंकुघा
तः प्रभयाविभक्तः प्रजायते दीपशिखोच्यमेवम् १ त्रैराशिकेणैव यदेतदुक्तं चाप्तं तु मेदैर्हरिणेव
विश्वम् उदाहरणम् शंकोर्भाऽर्कमितांगुलस्य सुमते दृष्टा किं ५ गुलाद्यायागामिमुखे कर
द्वयमितेन्यस्तस्य देशेषु नः तस्यैवार्कमितांगुलाय दितदा शंकुप्रदीपांतरं दीपोच्यं च कियद्वयव
दृतिं छायाभिधां वेत्ति चेत् १ न्यासः

अत्र छायाययोरन्तरमङ्गुलात्मक

म ५२ चयेऽननयोराद्या इयं ८ अनयागुणितमंतरम् ४१६ छायाप्रमाणांतरमकं लब्धं
भूमानम् १०४ इदं प्रथमच्छायादीपयोरंतरमित्यर्थः एवं द्वितीयच्छायायतो भूमानं १५६
भूशंकुघातः प्रभया विभक्तः इति उभयतो दीपोच्यं सममेव हस्ताः ६ रावमिति छायाय
वल्लारे त्रैराशिककल्पनयानयनम् तद्यथा प्रथमच्छायातो द्विती १ या छायायावती ज
धिका तावता छायावयवेन यदि छायायांतरतुल्या भूलभ्यंते त २ दा छायाया किमिति
एवं पृथक् पृथक् ४।५२।८ पुनः ४।५२।१२ छायायदीपांतरं लभ्यंते ततो द्वितीयत्रै
राशिकम् यदि छायाभुजेशङ्कुः कोटिः तदा भूमितुल्ये भुजे किमिति न्यासः
८।१२।१०४ पुनः १२।१२।१५६ लब्धं दीपोच्यमेवम् १५६ उभयतोऽपि तुल्य
मेव एवं पञ्च राशिकादिकमखिलं विद्यादित्रैराशिककल्पनैव सिद्धम् यथ भगवताम्

कजनलेशापहारिणी निखिलसगजननेकवीजेनसकलभवनगिरिसरिदसुरनरनग
रादिभिः स्वभेदैरिदं जगद्धातुमेवंमखिलंगणितजातंत्रैराशिकेन व्याप्तम् यद्येवंतद्वदु
भिर्वदुकिमुक्तमित्याशङ्क्याह यत्किञ्चिदुपभागहारविधिनावीजेनवागाणितेतंत्रैराशि
कमेवनिर्मेयधियामेवावगम्यंचिदात्त एतद्यद्वदुधात्मादादिजडधीधीवृद्धिवृद्धावुधैस्तेन
हान्सुगमाविधायरचितंप्राज्ञैः प्रकीर्णादिकम् १ इतिह्याव्यवहारः अथकुट्ट
केकरणासूत्रं भाज्योहारः शेषकधापवर्त्यकेनाप्यादौकुट्टकेसम्भवार्थम् येनकिन्तौभाज्यह
रोनतेनशेषश्चेतदुष्टमुद्दिष्टमेव १ परस्परंभाजितयोर्धोर्धोः शेषस्तयोः स्यादपवर्तते
सः तेनापवर्तनविभाजितौयौतौभाज्यहारोदृढसङ्गकोस्तः २ मिथोभाजितौदृढभाज्य
हारोयावद्विभाज्यभवतीरुरूपम् फलान्यधोधस्तदधोनिवेश्यशेषस्तथान्येखमुपान्तिमे

त ३ स्वर्दिहते स्येन युते तदन्यं त्यजेन्मुहुः स्यादिति राशियुग्मम् ऊर्ध्वो विभाज्येन दृढेन तष्टः
फलं गुणः स्यादपरोक्षेण ४ एवं तै देवात्रयदा समास्ताः स्युर्लब्धयश्चेद्विषमास्तदा नीम म
थागतौ लब्धिगुणौ विशोध्यो स्वतक्षणां चैवमितौ चतौ सः ५ अत्रोद्देशकः एकविंश
तियुतं शतद्वयं यदुणां गणकपञ्चषष्टियुक् पञ्चवर्जितशतद्वयोऽदृतं शुद्धिमेति गुणकं
वदाश्रुतम् १ न्यासः भाज्यः २२१ क्षेपः ५ अत्रपरस्परं भाजितयोर्भाज्यभाजकयोः शेषं १३
अनेन भाज्यद्वारक्षेपाक्षपहा १२५ वर्जिता जाताः भा ७ क्षेपः अनयोर्दृढभाज्यहारयोः प
रस्परं भक्तयोर्लब्धमधो धस्तदधः क्षेपस्तदधः शून्यं निहा १५ वेश्य जाता वल्ली १ उपनिष्पेन
स्वर्दिहते ५ स्यादिकरणेन जातं राशिद्वयं ४० एतौ दृढभाज्यहराभ्यां ७ ५५ तद्वैजातो
लब्धिगुणे ६ ५ अनयोः स्वतक्षणा मिष्टगुणं ३५ क्षेपः स्यथवाल्लब्धिगुणो २३ २० दृष्टेवा ४० ३५ ३५

वैवद्वली १ जातो गुणाः २ स्वकारक्षेपाऽपवर्त्तनेन २ गुणितो जातः स एव १८ गुणानभजनाभ्यां लब्धिश्च
३० गुणा १ लब्धोः स्वस्वकारोऽति अथ गुणलब्धी ८१ १३० वा १४४ २३० इत्यादि करणसूत्रं क्षेपजेत क्ष
णाकुंदे गुणातीतो वियोगजे अत्र पूर्वोदाहरणे नवति २० क्षेपे लब्धिगुणो ३० १८ एते स्वतक्षणाभ्या
माभ्यां १०० ६३ विशोधितो शेषो ३० ४५ नवति शोधने ज्ञातव्यो लब्धिगुणो ३० ४५ अनयोरपि स्वत
क्षणा १०० ६३ क्षेपा वित्यथ वा १९० १९८ वा २३० १३१ उदाहरणं यद्गुणागणकस्य द्विरन्यिता वर्जि
ता दशभिः यद्गुणैः स्यात्त्रयोदशहृतानिरयकास्तं गुणागणकमे पृथग्गुद १ न्यासः भा ६० क्षे १६ अ
थ जाते गुणा २ ८ लब्धयो वियमा अत एते गुणाती स्वतक्षणाभ्यां १३ ६० शोधि ६० १३ ते जाते ११
१५ एवं योऽशक्षेपे जाते ११ १५ स्वकाराभ्यां १३ ६० शोधिते जाते योऽश १६ विशुद्धौ २ ८ सूत्रं गुणलब्धोः
समं या ह्यधी मता तक्षरोफलं करतश्चेधनक्षेपे गुणलब्धी तु पूर्ववत् १ क्षेपतक्षणात्मा भा ६० लब्धिः शुद्धो तु व

जिता १ अत्रोद्देशकः येन संगुणिताः पंचत्रयोविंशतिसंयुताः वर्जितावाविभिर्भक्तानिरयाः स्युः सको गुणाः २ न्या
सः भा ५ क्षे २३ अत्रवर्जनी १ पूर्ववज्जातं राशिद्वयं ४६ २३ एतौ भाज्यद्वाराभ्यां भक्तौ अत्राधोराशौ विभि
स्तद्वा ३ द्वे लक्षलब्धा कु १ धुराशौ पंचभिस्तक्षणेन वलभ्यंते तेऽत्र नत्राद्ये गुणालब्ध्याः समंग्राह्यं धी
मता तक्षणे फलमित्यु ० केः सतैव ग्राह्याः एवं जाते गुणात्सी २ ११ क्षेपजे तक्षणाच्छुद्धे इति शुद्धो जा
ते १ ६ इष्टादत्तस्वद्वारेण युक्ते इति द्विगुणितौ द्वारे क्षेप्यौ यथा धने लब्धिः स्यादिति जाते ७ ४ एवं
सर्वत्र अथवा दत्तं ह्येधनक्षेपे न्यासः भा ५ क्षे २ पूर्ववज्जाते गुणात्सी २ ४ एते स्वद्वाराभ्यां शोधिते
विशुद्धे जाते १ १ क्षेपतक्षणात्मा भा ५ ३ लब्धिरिति जाते क्षेपजे २ ११ शुद्धो तु वर्जितेति १ ६ लब्ध
यद्विगुणा स्वद्वारक्षेपे क्षिते सति जाते ७ ४ इत्यादि करणसूत्रं क्षेपाऽभावोऽथवा यत्र क्षेपः शुद्धो च गृह
तः क्षेपः शून्यं गुणात्तत्र क्षेपो दत्तः फलं १ उदाहरणं येन पंचगुणिताः स्वसंयुताः पंचयष्टिसहिताश्च

तेऽथवा स्युस्त्रयोदशहृता निरयकास्तं गुणं गणक कीर्तयामुमे १ न्यासः भा ५ क्षे ६५ क्षेपः शुद्धे दूरे कृतं
 सादिना गुणात्ती ० ५ वा १३ २० वा २६ २५ इत्यादि अथाऽत्र कुट्टके गु ६३ गालक्ष्योरनेकार्थसूत्रं इ
 द्वाहृतस्वसदरेण युक्ते ते वा भवेतां बहुधा गुणात्ती १ अस्य व्याप्तिः पूर्वमेव दर्शिता अथ स्थिर कुट्टकः
 क्षेपे तु रूपे यदि वा विधुक्षेप्ता तां क्रमाद्ये गुणकार लक्ष्मी अभीप्सितक्षेपविधुक्षि निम्ने स्वहारतष्टे भव
 तस्योम्ने २ पथ मोदाहरणे दृढभाज्यहारयोः रूपक्षेपयोर्न्यासः भा ७ क्षे १ अत्र गुणात्ती ३ ८ राते
 तष्टे क्षेपेण पंचकेन गुणिते ३५ ४० स्वस्वहारतष्टे जाते ५ ६ अथ हा १५ रूपशुद्धौ गुणा लक्ष्मी ८ २ ग
 ते पंचगुणिते स्वहारतष्टे जाते १० ११ रावं सर्वत्र अस्य यद्गुणिते मदानुपयोगः अथ तदर्थं किंचि
 दुच्यते कल्याथशुद्धिर्विकलाऽवशेषं यष्टिश्च भाज्यः कुदिना निहारः तत्र फले स्युर्विकला गुणास्तु लि
 प्रायमस्माच्च कला लवायं १ रावं तद्धर्ध्वतथाऽधिमासावमाश्रकाभ्यां दिवसारवीहोः १ ग्रहस्य विकला

४०

इत्यादि करणसूत्रं भवति कुट्टविधेर्युति भाज्ययोः समपवर्तितयोरथवा गुणाः भवतियुति
 भाजकयोः पुनः सच भवेत्पवर्तनसंक्राणः १ उदाहरणम् शतं हृतं येन युतं नवत्या चिर्वर्ति
 तं वा विहृतं त्रिषष्ट्या निरयकं स्याद्दद मे गुणं तं स्यात्पटीयान्यदिकुट्टके ३ सि १ न्यासः भा १०० क्षे २०
 जातौ पूर्ववत्क्षेत्रगुणौ ३० १८ अथवा भाज्यक्षेपौ दशभिरपवर्त्य भा १० क्षे २ परस्परं भज हा ६३
 नास्तथा निफलानि क्षेपं स्वबाधो धो विन्यस्य जाता वल्ली ० पूर्ववत् हा ६३ लक्ष्यो गुणाः ४५ लक्षि
 ने या ह्यायतोत्रलक्ष्यो विषमा जाताः अतो गुणाः ४५ स्व ३ तक्षणादस्या ६३ दिशो ध्यजातो
 गुणाः सराव १८ गुणा घ्नभाज्ये क्षेपयुते हरभक्ते लक्षिश्च ३० ० अथवा हारक्षेपौ नवभिरपवर्ति
 तौ भा १०० क्षे १० अत्र लक्षिक्षेपानां वल्ली १४ लक्ष्यो गुणाः २ क्षेपहारापवर्तनेन २ गुणितो जा
 तः सर हा ७ व १८ अथवा भाज्यक्षेपौ पु ३ न हारक्षेपौ चापवर्तितौ जाताः भा १० क्षे १ अथपू
 हा ७

अथैकमयं कृतं उक्तं वदः संक्षिप्तं संज्ञः स्फुटं कुट्टकोऽसौ १ अत्रोद्देशकः यः पंचनिघो विहृतस्त्रिष्य
 द्या सताऽवशेषोऽथ सरवराशिः दशाकृतः स्याद्विहृतस्त्रिष्य द्या वतुर्दशाऽयो वदराशिमेनं १ अत्र
 गुणोक्तं भाज्यः अथैकं शुद्धिरिति प्रकल्प्य न्यासः भा २५ क्षेत्रं २ अत्र पूर्ववत् ज्ञाते गुणात् १४ ३ ५
 ति श्रीभास्कराचार्यविरचितायां गणितपाद्यां ला ६३ लीलावत्यां कुट्टकचवद्वारः समाप्तः १
 अथ गणितपाशे निर्दिष्टां कैः संख्यायाः सूत्रं स्थानांतमेकादिवयांकघातः संख्याविभेदानि
 युतेः स्युरंकैः भक्तोक्तमित्यांकसमासनिघ्नः स्थानेषु युक्तो मिति संयुतिः स्यात् १ अत्रोद्देशकः
 द्विकाष्टकाभ्यां विनवाष्टकैर्वी निरंतरं द्यादिनवाऽवसानैः संख्याविभेदाः कति संभवन्ति त
 संख्यैकैक्या च पृथग्गदाशु १ न्यासः २ ४ अथाऽत्र स्थाने २ स्थानांतमेकादिवयांक १ २
 घातः २ एवं संख्याभेदो २ अथ सरवधातो २ क समासेन १० निघो २० कमित्या नया २ भ

४१

नव ५

क्तः १० स्थानद्वये युक्तो जातं संख्यैकं ११० द्वितीयोदाहरणे न्यासः ३ २ ४ अत्रैकादिवयांक
 १ २ ३ घातः ६ एतावन्तं संख्याभेदाः ३ २ ४ अंकसमासेन २० कृताः १२० अंकमित्या ३ भ
 क्ताः ४० स्थानत्रये युक्तो जातं संख्यैकं ४४४० तृतीयोदाहरणे न्यासः २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
 २ एवमत्र संख्याभेदाः चत्वारिंशत् सरस्वाणि शतत्रयं विंशतिश्च ४० ३२० चतुर्विंशतिनि
 रवर्काणि त्रिषष्टिपद्यानि नवकोटयः नवति लक्षाणि पञ्चसप्त सरस्वाणि शतत्रयं च
 २४६३९९९९५३५ चिश्च उदाहरणम् पाशा कुशादि उमरूककपालशूलैः खट्वाङ्गचक्रशरचापयुतैर्भ
 वन्ति अन्योन्यरुक्मकलितैः कति मूर्तिभेदाः शंभोर्दरे रिवगदासिसरोजद्वारैः १ न्या
 सः स्थानानि १० एवमत्र जाता मूर्तिभेदाः ३६२८८०० एवं दरेश्च २४ विशेषकरणासू
 त्रम् यावत् स्थानेषु तुल्योक्तास्मावन्ते दैः पृथक् कृतेः प्राप्ते दाविहृता भेदाः संख्यैक्यैव पूर्वव

नवति ५

२४६३९९९९५३५

त १ उदाहरणं विद्येकभूपरिमितैः कतिसंख्याकाः स्युस्तासां युतिं च गणकाशुभमप्रवक्ष्व
 अंभोधिकुंभशरभूतशरैस्तथा कैः श्वेदकः पाशविधियुक्तिविशारदो सित्यासः अत्र प्रा
 ग्नेदाः २४ यावत्स्थानेषु तुल्याक्का इति अत्र प्रथमं स्थानद्वये तुल्यौ प्राग्यत्स्थानद्वये जातो
 भेदो ११ १२ पुनः अन्यात्रापि स्थानस्थद्वये तुल्यौ स्थानद्वये युक्ताभ्यां २ भेदाभ्यां प्राग्नेदाः
 २४ यावत्स्थानेषु भक्ताः जाताः ६ संख्याभेदाः तद्यथा २२११ २२१२ १२२१ १२१२ १२१३ १२२
 २१२१ पूर्ववत्संख्यैकं वा २२ ख्यासः ४८ ५५ ५ अत्रापि पूर्ववद्भेदाः १२० स्थानत्रये भेदो भु
 क्ताः जाताः भेदाः २० न्यासः ४८ ५५ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८
 ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८
 ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८
 ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८ ५ ५ ५ ४८

४२

वशेया इहाऽहर्गणयोगानयनं तद्यथा तत्र यष्टिर्द्विर्भाज्यः कुदिनानिहरः विकलाऽवशेषं शुद्धिः
 रिति प्रकल्प्य साध्ये गुणात् १ ३ लधिप्रमिता विकलाः ३ स्युर्गुणमितं कलावशेषं १ एवं कलाशेषं शुद्धिः
 १ यष्टिर्द्विर्भाज्यः कुदिनानिहरः १२ लधिः कलाः ४२ गुणो भागशेषं २३ त्रिंशद्भाज्यः ३० कुदिनानिहरः
 १२ भागशेषं शुद्धिः २३ लधिर्भागाः २३ गुणो राशि शेषं २५ द्वादशभाज्यः १२ कुदिनानिहरः २२ रा
 शिशेषं २५ शुद्धिः फलं राशयः ३ गुणो भगणशेषं ६ कल्पभगणभाज्यः कुदिनानिहरः भग
 णशेषं शुद्धिः फलं गतभगणाः गुणोऽहर्गणः स्यादित्यादि अस्योदाहरणं विप्रशिक्ष्ये एवं
 कलाऽधिमासाभाज्यः रविदिनानिहरः अधिमासशेषं शुद्धिः लधिर्गताऽधिमासाः गुणो
 गतरविमासः एवं कलाऽमानिभाज्यः चंद्रदिवसाः शुद्धिः हारः अवमशेषं शुद्धिः फलं गताऽ
 वमानि गुणो गतचंद्रदिवसाः करणसूत्रं राकोहरश्चेज्जुणकौ विभिन्नौ तदा गुणोऽयं परिकल्प्य भाज्य

सूत्रं स्थानां कमेकापचितं तिमाङ्कघातो समां कैश्च मितिः प्रभेदाः उदाहरणं स्थानयङ् स्थितै
रङ्कैरन्योन्यं खेन वर्जितैः कति संख्याविभेदाः स्यु र्यदिवेत्सिनिगद्यताम् २६५ अत्रां तिमाङ्को
नव अयं यावत् स्थानमेकापचिते न्यासः २। ८। ७। ६। ५। ४। ३। २। १। ०। ४०००
करणा सूत्रं निरेकं मेकैक्यं मिदं निरेकस्थानांतमेकापचितं विभक्तं रूपादिभिः संनिहितैः समाः
स्युः संख्याविभेदा नियते कयोगे १ नवान्वितस्थानकसंख्यायाद्दीने कयोगे कथितं निवेद्यम्
संक्षिप्तमुक्तं पृथुताभयेन नांतो हियस्मा कृणोतार्णवस्य १ उद्देशकः पञ्च स्थानस्थितैरंकै
र्यथा योगस्त्रयोदश कतिभेदा भवेत्संख्यायदिवेत्सिनिगद्यतां १ अत्रां कैक्यं निरेकं च १२ एतन्नि
रेकस्थानांतमेकापचितं रूपादिभिः न्यासः १२ ११ १० ९ ८ ७ ६ ५ ४ ३ २ १ ०
नगुरो नरुगे नक्तुतिर्नघनः पृष्टेस्तथापि दुष्टानां १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ गवितगणाकवदूनां स्थाप्यते ॥

82

8

वश्यमङ्कपाशेऽस्मिन् १ येष्वां सुजातिगुणैर्विविभूषितांगीशुचाखिलव्यवहृतिः खलुकंठ
 सक्ता लीलावतीदसरसोक्तमुदामुदरतीतेष्वांसदेवसुखसंपदुपैतिवृद्धिम् २ श्लोकसा
 ख्या ३०३ अथ सर्वसंख्या ८०० इति श्रीमहागणकभास्कराचार्यविरचिता लीलावतीगणि
 तपाटी संपूर्णा १ मङ्गलशुक्लविजयतंतराम शुभमस्तु स १८४३ श्रावणाऽसितच
 तुर्दशीविधौर्वासरेसकलमङ्गला लये गमवेदगजभूमिताऽवके पूर्णतांदिगमितेय
 मनुतेति ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

82

8

83